

La Femosa

REVISTA D'OPINIÓ I INFORMACIÓ LOCAL ARTESA DE LLEIDA

Número 334

GENER - FEBRER 2025

P.V.P. 3€

CAVALGADA DE REIS

SANT ANTONI BENEDICCIÓ DE VEHICLES

Fotografia: Àngels Florensa

SUMARI

Pòrtic	3
Actualitat Artesenca	4
<i>J. Ma Esteve / Fotografies: J. Ma Esteve, M. À. Florensa, J. Gallart</i>	
Ho hem llegit a... ..	7 i 38
Festes de Nadal i Reis	9
<i>Ma Esteve / Fotografies: J. Ma Esteve, M. À. Florensa, J. Gallart</i>	
Pluviometria 2024	12
<i>Ramon Serra i Ricard García</i>	
Moviments naturals de població	13
<i>Josep Ma. Esteve</i>	
Activitats de La Femosa	13
<i>Felip Gallart / Fotografies: La Femosa i M. À. Florensa</i>	
Visita al museu de prehistòria	15
<i>Escola els Til·lers. Alumnes de Cicle Inicial / Fotos: Escola els Til·lers</i>	
Panoràmica	15
<i>Àngels Florensa</i>	
Fem camí cap a la igualtat	16
<i>Escola els Til·lers / Fotos: Escola els Til·lers</i>	
Domus Domini. Estructures d'aigua (1)	18
<i>Miquel Carrera Castellví</i>	
Deixar «ser»	19
<i>Parròquia d'Artesa de Lleida</i>	
Poesia: Infinit	19
<i>Assumpció Cornadó</i>	
Intervenció arqueològica al Pla del Blanco	20
<i>Izaskun Ambrosio Arcas</i>	
A l'amic Pere Terrado Terrado	21
<i>Ramon Serra Batlle</i>	
Comiat al bon amic Adolf	21
<i>Pere Terrado Terrado</i>	
Caliu científic artesenc	23
<i>Joel Minguet López</i>	
El reportatge	26
<i>Fotos: Josep Piñol Barrull</i>	
Les víctimes de la guerra civil (1936-1939) a Artesa	27
<i>Josefina París Mor</i>	
És Lleida la pitjor ciutat animalista de Catalunya?	30
<i>Eulàlia Solà Miró</i>	
Fauna del terme: Cruixidell	31
<i>Isidre Drudis Bellmunt</i>	
Novel·la per fascicles. Part 7	
<i>Pels fondals del clot del dimoni</i>	32
<i>Jordi Oró Puig</i>	
Cròniques del C.E. Artesa de Lleida	34
<i>Eudald Pijuan Mor</i>	
Entreteniments	36
<i>Miquel A. Navarro, Albert Batiste i Lluís Gil</i>	
Telèfons i horaris d'interès/Solucions als entreteniments	39
Imatges d'actualitat	40

Edita

Agrupació Cultural La Femosa
Carrer dels Gallarts, 7
25150 Artesa de Lleida (Segrià)
lafemosa.artesalleida.cat
lafemosaartesadelleida@gmail.com

Direcció i coordinació

Josep Gallart Fernàndez
Lluís Gil Fontanet
Felip Gallart Fernàndez

Col·laboradors i col·laboradores

Izaskun Ambrosio Arcas
Albert Batiste Bonet
Miquel Carrera Castellví
Assumpció Cornadó Lladó
Isidre Drudis Bellmunt
Escola Els Til·lers
Josep Ma Esteve Muñoz
Ma Àngels Florensa Bertran
Felip Gallart Fernàndez
Josep Gallart Fernàndez
Ricard García Cardet
Miquel Àngel Navarro
Jordi Oró Puig
Josefina París Mor
Parròquia d'Artesa de Lleida
Eudald Pijuan Mor
Ramon Serra Batlle
Eulàlia Solà Miró
Pere Terrado Terrado

Fotografies

Josep Ma Esteve Muñoz
Ma Àngels Florensa Bertran
Josep Gallart Fernàndez

Correcció de textos

Eulàlia Solà Miró

Maquetació i impressió

Impremta Payà, Lleida

La Femosa, 2ª època
Número 334
Gener - febrer 2025
DLL 264-1981
ISSN 2938-9046
ISSN 2339-7365
P.V.P. 3 euros

Els articles que apareixen a les pàgines de La Femosa reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

Amb el suport de:

La notícia de l'obertura del refugi del Carrer de la Bassa és molt important per al nostre poble. I no només pel seu valor patrimonial, també pel seu valor com a testimoni històric d'una època que va marcar profundament els nostres avantpassats, testimoni d'una guerra terrible que no s'ha de tornar a repetir. Obrir el refugi de la Guerra Civil és recuperar per a tots els veïns i veïnes d'Artesa de Lleida una part transcendent del nostre llegat i suposa un pas endavant en la recuperació del nostre passat que ens permetrà analitzar-lo, evocar-lo i comprendre'l millor.

Cal Perejoanet

També hi podríem afegir la restauració d'uns fragments escultòrics de la creu de terme que antigament tancava el poble i que l'any 1908 es va traslladar al seu actual emplaçament, a tocar de l'ermita de Sant Ramon.

Darrerament ja hem perdut molts llençols en cada bugada. Els perxes de la Vileta, el pont del Canal Vell, bona part de la Bassa del Pla... tot han estat pèrdues, segurament irreparables, que diuen molt poc del valor que donem al nostre patrimoni. Sortosament no tot han estat notícies negatives. La rehabilitació de la façana de cal Perejoanet, al carrer dels Gallart, va ser modèlica i avui la casa, un dels elements patrimonials més interessants del poble, és una vertadera joia que ens omple d'orgull i mostra el camí de com s'han de fer les coses si el que volem és conservar i mantenir el nostre llegat d'una forma respectuosa i sensible.

Capitell de la creu de terme

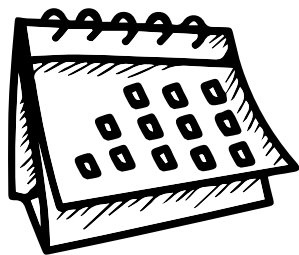
Encara hi ha molt camí a fer. Des d'aquest pòrtic animem l'ajuntament a dues actuacions, si els recursos ho permeten, és clar, conscients com hem de ser de les moltes carències i necessitats que té actualment el poble.

Els dipòsit vell, el dipòsit de 1886, obra de l'arquitecte Celestí Campmany, no pot estar més temps amagat, com si fos una vergonya. El seu valor artístic és inqüestionable. És una obra singular, única, una vertadera meravella que enaltiria el poble. Va nodrir d'aigua potable la font de la plaça i a principis del segle XX la majoria dels habitatges que la seva cota permetia. Va ser el pas més important cap a la modernitat d'Artesa. Rehabilitar-lo i obrir-lo al públic seria recuperar, sens dubte, un dels espais més

singulars i valuosos del nostre patrimoni.

El carrer de la Vileta és una altra de les assignatures pendants. És el nostre carrer més estimat. Forma part de la nòmina d'espais més bells i singulars de la comarca del Segrià. Cal redactar i aprovar un Pla Especial de Conservació i Protecció d'aquest indret, per garantir que el seu esperit perduri en el temps.

Només és conserva allò que s'estima. Només s'estima allò que és coneix. Estimar i conèixer el nostre patrimoni és una de les maneres més lloables de fer poble i de fer país.

ACTUALITAT ARTESENCA

— Josep Ma Esteve —

Fotos: J. Ma Esteve, J. Gallart, M. À. Florensa

BANC DE SANG

Amb l'entrada del nou any els artesencs i artesenques van poder mostrar la seva solidaritat amb una nova jornada de donació de sang organitzada pel Banc de Sang per tal d'augmentar les reserves de sang del banc, ja que durant les festes nadalenques es produeix una baixada important de les mateixes. Aquest cop fou el 3 de gener a l'edifici que hauria d'haver estat el centre de dia.

VISITES INSTITUCIONALS

Durant aquest mes de gener hem tingut dues visites institucionals al nostre poble. La primera visita la va realitzar la senadora d'ERC Sara Bailac el 15 de gener. Uns dies més tard fou el torn de la Delegada del Govern de la Generalitat de Catalunya Núria Gil.

Fotos Ajuntament d'Artesa de Lleida

Totes dues han permès a l'equip de govern actual explicar, de primera mà, als nostres representants polítics les necessitats que té un poble com Artesa de Lleida, sobretot les necessitats de les cases dels antics germans Pujol.

BAR DE LES PISCINES

Finalment al mes de gener va tancar les portes el bar de les piscines després d'allargar la temporada fins entrat l'hivern. El manteniment de l'activitat del bar de les piscines ha permès dinamitzar sobretot les activitats nocturnes dels caps de setmana al nostre poble, amb la celebració de múltiples festes temàtiques.

REHABILITACIÓ DEL BÚNQUER

Gràcies a una subvenció de Memòria Democràtica, durant el mes de gener s'han pogut iniciar les obres per recuperar l'espai del búnquer de la Guerra Civil que es va redescobrir durant les obres de rehabilitació que es van dur a terme a la Vileta fa uns anys.

FESTA DE SANT ANTONI

El dilluns 17 de gener, Artesa va tornar a celebrar la festivitat de Sant Antoni, festa local al nostre municipi. El programa d'actes religiosos i festius previstos foren els següents:

A les 12 del migdia.- Celebració de la Santa Missa i tot seguit, la tradicional benedicció de vehicles i animals a la plaça de l'església.

A la 1 del migdia.- Recollida de l'olla per emportar.

A les 2 del migdia.- Dinar popular al Teatre Municipal, i en acabar, es va produir l'actuació de *Conrad Music Cover*.

REVISIONS ITV

Com cada any per aquestes èpoques, el dimecres 5 de febrer, entre les 8 del matí i les 2 del migdia, va tenir lloc a l'aparcament del recinte de les piscines, la revisió tècnica anual de vehicles i maquinària agrícola.

SANTA ÀGUEDA

Un any més, el dimecres 5 de febrer es va celebrar de nou la festivitat de Santa Àgueda. Els actes foren els habituals de cada any, en una petita processó pels carrers d'Artesa de Lleida i la missa posterior. En acabar tot plegat hi ha haver un berenar a la Llar de Jubilats.

JAM SESSION

El dissabte 15 de febrer va tenir lloc per primer cop la iniciativa de celebrar una *Jam Session*. Tothom que tingués un instrument i el sabés tocar, estava convidat a participar en aquesta *jam session* on la idea principal és la improvisació musical sense cap mena de preparació prèvia entre tots i totes les participants. Degut a l'èxit de la jornada, es va anunciar noves sessions.

INCENDI

El dimecres 22 de gener es va produir, en una granja de pollastres ubicada als afores del nostre poble,

un incendi que va provocar la mort de la majoria de pollastres que tenia l'explotació. Per sort, no es va produir cap desgràcia personal.

ACTIVITAT TEATRAL

Durant aquests últims dos mesos únicament s'ha representat una obra teatral a la Sala del Teatre Municipal. La primera representació teatral de l'any fou el diumenge 12 de gener, amb la representació de la comèdia *L'hostalera* de la companyia Gènesi Teatre.

ACTIVITATS ASSOCIACIONS

Després de la intensa activitat associativa que es genera durant les festes de Nadal, durant als mesos de gener i febrer les associacions del nostre poble han reprès la seva activitat habitual com són els assaigs i diverses classes que organitzen, però també es van continuar organitzant activitats especials.

La primera fou organitzada per l'Associació esportiva SUPERBÉ, que va voler acomiadar l'any 2024 en moviment el 29 de desembre amb una caminada i una sortida en bicicleta pels voltants del nostre terme municipal. L'activitat va acabar a la plaça Europa amb una torronada.

Al mes de gener, l'Associació de Dones va organitzar un taller de punt a la sala de l'Ajuntament.

Bosses confeccionades al taller de punt

La coral *La Primavera d'Artesa de Lleida* va participar l'1 de febrer, en una trobada de corals celebrada a Mollerussa, trobada emmarcada dintre dels actes celebrats durant el Dia Mundial contra el Càncer. La trobada va comptar amb la participació de gairebé una vintena de corals de les comarques de Lleida.

També l'associació de joves AJALL i l'esportiva SUPERBÉ van organitzar el 22 de febrer una sortida a la neu a Boí Taüll, ompliren un autocar d'artesencs i artesenesques que van gaudir d'una gran jornada d'esquí o de raquetes, tot i que les previsions meteorològiques no eren gaire propícies.

RECICLATGE I MANTENIMENT

Aquest passat mes de febrer es van fer públiques les dades de reciclatge del nostre poble corresponents a l'any 2024. L'any passat Artesa de Lleida va reciclar el 73,26 % del seus residus, un percentatge elevat, però no el suficient.

Els residus reciclats es van distribuir de la següent manera:

Orgànica	35,94 %
Envasos	11,53%
Paper i cartró	9,15 %
Vidre	7,90 %
Voluminosos	2,41 %
Deixalleria	6,34 %
Resta	26,74%

Pel que fa al manteniment del nostre poble, aquests darrers dos mesos s'han caracteritzat pels periòdics talls d'aigua per reparar fuites en diversos punts del poble. També hi ha hagut incidències amb

les clavegueres. I com no, a la part del poble que presenta més deficiències, la zona de les Cases Noves, on segueixen els constants microtalls de llum o les nits sense enllumenat públic.

També per fi, el Consell Comarcal ha instal·lat de nou la microdeixalleria que es va cremar ja fa molts mesos.

CINEMA GENER - FEBRER

Dia	Pel·lícula
19 de gener	El 47
26 de gener	Centauros del desierto
2 de febrer	¡Felices 50!
9 de febrer	Wonka
16 de febrer	Sala de profesores
23 de febrer	La contadora de películas

HO HEM LLEGIT A...

Diari Segre, dijous

ARTESA DE LLEIDA

El consultori mèdic d'Artesa de Lleida, que tancarà per a una renovació interior.

Tanquen l'ambulatori i traslladen les consultes

Per remodelar l'interior, s'atendrà els pacients al Centre de Serveis || Queixes dels usuaris pel mal estat del local

MARIA MOLINA

L'ajuntament d'Artesa de Lleida va aprovar en el ple del novembre el projecte per reformar el consultori mèdic local, una actuació que suposarà una inversió de més de 107.000 euros, segons va explicar l'alcaldesa, Mariona Rebull. Segons la primera edil, durant els dos o tres mesos que duri l'actuació el metge i la infermera que visiten de dilluns a divendres de vuit a dos de la tarda hauran de passar consulta al Centre de Serveis on s'habilitaran les dependències

necessàries per a l'atenció dels pacients. Fora d'aquest horari els veïns d'Artesa s'hauran d'adreçar al CAP d'Albatàrrec. Segons Rebull, les dependències de l'actual consultori estan mal aprofitades, "les consultes són petites, estaven degradades, sobretot les rajoles, i pels passadissos no passen lliteres ni cadires de rodes". Aquesta situació ha comportat les queixes dels usuaris ja que asseguren que l'ambulatori no és còmode. L'alcaldesa compta amb el fet que les consultes es facin al centre de

serveis el menor temps possible "malgrat que les instal·lacions d'aquest edifici són àmplies i es podrà desenvolupar l'atenció als usuaris sense problemes".

Per una altra banda, Rebull creu que la licitació es farà a primers d'any i que les obres estaran executades a l'estiu. "El trasllat dels pacients durarà el menor temps possible", va dir. Per a aquesta actuació l'ajuntament compta amb ajuts de la diputació de Lleida a través del pla de Salut, va explicar l'alcaldesa.

FESTES DE NADAL I REIS

— Josep Ma Esteve — Fotos: J. Ma Esteve, J. Gallart, M. À. Florensa —

Les festes nadalenques són temps per passar-los en família, gaudint de la companyia dels familiars i amics, tot recordant els que ens han deixat.

El programa de Festes per aquest Nadal passat, amb alguns petits retocs d'horaris, es va poder celebrar complet. Els actes celebrats foren:

Diumenge 22 de desembre

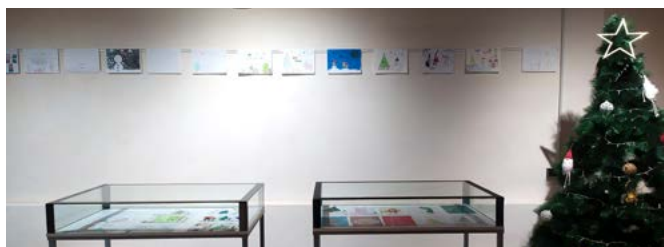
Cinema.- A les 6 de la tarda, a la sala del Teatre Municipal, es va projectar la pel·lícula *Golpe de suerte*.

Dimarts 24 de desembre

Caga Tió.- A les 6 de la tarda, a Cal Miró, Caga Tió.

Exposició.- A les 6 de la tarda, a Cal Miró, es va inaugurar l'exposició dels dibuixos Pintem el Nadal dels nens i nenes del poble.

Festa Jove.- A partir de 2/4 d'1 de la nit, a la sala del Teatre Municipal, es va celebrar la festa jove *Christmas Party*, amb els DJ's Eric Mas i Verdés.

Dijous 26 de desembre

Ball.- A les 7 de la tarda, a la sala del Teatre Municipal, sessió de ball a càrrec de Grup Golden Saxo.

Dissabte 28 de desembre

Teatre infantil.- A 2/4 de 6 de la tarda, a la sala del Teatre Municipal, representació de l'obra *Mudança* a càrrec de la companyia SAC d'Espectacles.

Representació de l'obra *Mudança* (Foto d'arxiu de la companyia)

Diumenge 29 de desembre

Concert.- A les 6 de la tarda, a l'església parroquial, concert de Nadal a càrrec de La Coral La Primavera d'Artesa de Lleida.

Dimarts, 31 de desembre

Cap d'Any.- Sopar de Cap d'Any, a la Sala del Teatre

Municipal. A partir de 2/4 d'1, festa d'Any Nou amb el grup Lian & Judit.

Dijous, 2 de gener

Arribada del Gran Camarlenc.- A les 6 de la tarda, a Cal Miró, entrada per la Vileta, arribada del Gran Camarlenc per recollir les cartes dels nostres fills i filles.

Diumenge, 5 de gener

Cavalcada de Reis.- A les 6 de la tarda, arribada pel carrer Sant Ramon dels Reis Mags d'Orient, per començar la rua pels carrers del poble.

Rebuda dels Reis Mags d'Orient

Durant totes les Festes nadalenques, es va dur a terme el 7è concurs de balcons, concurs de pessebres i el tradicional Casal de Nadal. Els guanyadors foren:

Concurs decoració de balcons i habitatges:

Magda Bernaus

Eva Puy

Nerea Cepero

Concurs de pessebres:

Lluís Puertas

A més, durant aquests dies de Nadal el servei Temps de cures, esplai organitzat pel Consell Comarcal del Segrià va continuar oferint-se els dijous i divendres per la tarda.

Un dels actes principals de les festes nadalenques és la participació en els diferents actes per La Marató de TV3 dels que ja us en vàrem parlar a l'anterior revista.

Com a novetat, l'actual equip de govern de l'Ajuntament va fer públiques les despeses i ingressos de tots els actes organitzats per recaptar diners per La Marató de 3cat. L'aportació que tot el poble ha fet a l'edició del 2023 de La Marató ha estat de **4.645,47 €**.

PINTURES MURALS DE LES PARETS DE LA SAGRISTIA DE L'ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL D'ARTESA, DE L'ARTISTA ARTESENCA ISABEL PARÍS

Pintura basada en la paràbola del bon pastor que perd una ovella.

Pintura inspirada en *L'Àngelus* (1857-1859) de François Millet.

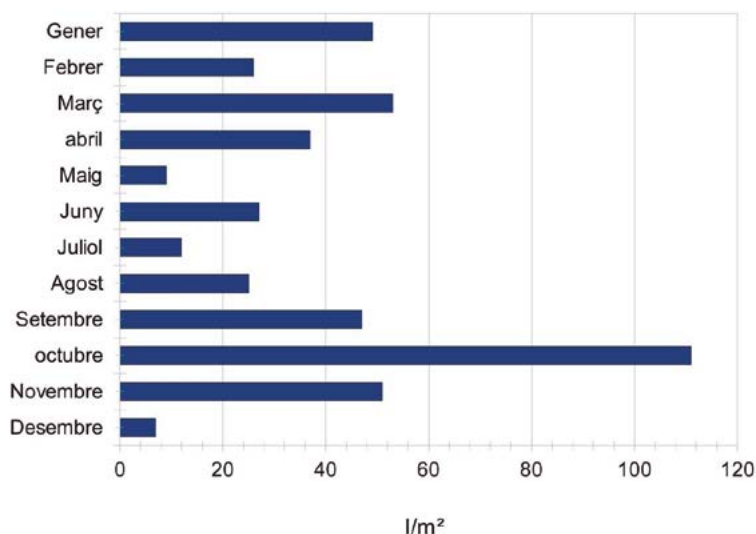
PLUVIOMETRIA 2024

Ramon Serra i Ricard García

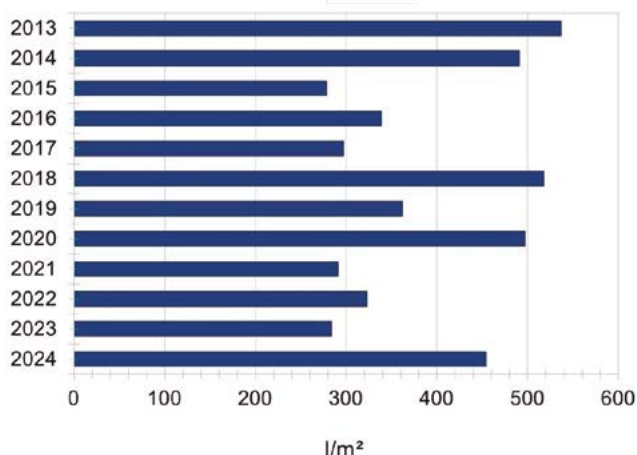
Dia **Pluja diària** **Acumulat**

05/01/2024	3	3
06/01/2024	7	10
11/01/2024	6	16
18/01/2024	8	24
20/01/2024	22	46
29/01/2024	3	49
07/02/2024	2	51
10/02/2024	9	60
17/02/2024	13	73
26/02/2024	2	75
01/03/2024	5	80
03/03/2024	9	89
08/03/2024	9	98
09/03/2024	5	103
10/03/2024	2	105
11/03/2024	1	106
26/03/2024	15	121
29/03/2024	2	123
30/03/2024	5	128
09/04/2024	8	136
26/04/2024	2	138
27/04/2024	2	140
28/04/2024	3	143
30/04/2024	22	165
06/05/2024	3	168
15/05/2024	2	170
20/05/2024	4	174
09/06/2024	1	175
12/06/2024	10	185
20/06/2024	1	186
21/06/2024	10	196
29/06/2024	5	201
01/07/2024	2	203
06/07/2024	10	213
13/08/2024	1	214
14/08/2024	24	238
01/09/2024	2	240
03/09/2024	14	254
05/09/2024	21	275
22/09/2024	10	285
03/10/2024	30	315
08/10/2024	10	325
10/10/2024	2	327
13/10/2024	4	331
16/10/2024	3	334
17/10/2024	21	355
18/10/2024	3	358
23/10/2024	1	359
27/10/2024	12	371
29/10/2024	20	391
31/10/2024	5	396
01/11/2024	10	406
02/11/2024	5	411
03/11/2024	16	427
04/11/2024	15	442
07/11/2024	3	445
14/11/2024	2	447
02/12/2024	2	449
04/12/2024	1	450
12/12/2024	4	454

Gràfica Mensual 2024

Gràfica anual

Pedregada 13 d'agost de 2024

MOVIMENTS NATURALS DE POBLACIÓ

Josep Ma. Esteve

Segons consta al registre de l'Ajuntament d'Artesa de Lleida, la població del nostre poble un any més continua superant els 1500 habitants, tot i continuar estabilitzada per sobre dels 1500 habitants, aquest 2024 s'ha produït un repunt en el nombre d'habitants del poble. En aquests moments, hi ha censats al nostre poble 1577 persones, dels quals 851 són homes i 726 dones. Això vol dir que la població d'Artesa de Lleida ha augmentat en 55 persones respecte a l'any 2024.

Però aquest increment de població es deu a l'arribada de nous veïns i veïnes, ja que si mirem els naixements i defuncions d'aquest darrer any, el creixement de la població continua essent negatiu i l'envelliment de la població continua augmentant. Durant el 2024 foren inscrits 3 naixements i es van produir 18 defuncions.

A continuació teniu un resum de les dades que ens han proporcionat:

POBLACIÓ TOTAL	HABITANTS
Homes	851
Dones	726
TOTAL	1577

NAIXEMENTS	
Nens	3
Nenes	Cap
TOTAL	3

DEFUNCIONS	
Homes	6
Dones	12
TOTAL	18

ACTIVITATS DE LA FEMOSA

Felip Gallart

Fotos: La Femosa i M. À. Florensa

PRESENTACIÓ DE LA REVISTA *HORITZONS Tardor-hivern 2024*

El 21 de desembre de 2024 a la Sala Polivalent de la Llar de Jubilats de Sant Miquel vam presentar la revista *Horitzons tardor-hivern 2024*. Hi van intervenir Marta Alòs, Antoni Gelonch i Francesc Canosa. L'escriptor artesenc Felip Gallart va moderar l'acte.

La revista *Horitzons* és una revista bianual que promou la Fundació Privada Horitzons 2050. A través de reportatges, entrevistes, fotorelats i altres fomenta i proposa accions que contribueixin al progrés econòmic, social, cultural i patrimonial de les Terres de Ponent i de l'Alt Pirineu.

En aquest número corresponent a la tardor-hivern de 2024 s'hi poden trobar opinions, reflexions, assaigs, cròniques, reportatges i entrevistes d'autors com Iolanda Batallé, Jaume Clotet, Joel Castañé, Laia Corbella, Salvador Cardús, Joan Estrada, Antònia Folguera, Jèssica Ferrer, Anna Gual, Maria Garganté, Núria Garcia, Mireia Ibañez, Jordi Jové, Lofre Llompart, David Marín, Nu Miret, Francesc Orteu, Adrià Pujol, Carles Porta, Manel Plana, Sònia Quer, Alba Terés, Albert Villaró i els ponents presents en la presentació: Marta Alòs, Francesc Canosa i Antoni Gelonch. La revista compta també amb les magnífiques il·lustracions de Carles Porta Garcia i les fotografies de Santi Iglesias Boldú.

Editada per l'editorial Fonoll de Juneda, *Horitzons* és una revista d'altíssima qualitat de disseny editorial i amb uns continguts molt interessants que ressituen

les comarques lleidatanes en el pla més elevat del debat econòmic, social, cultural, literari i patrimonial de Catalunya.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE “ELS CAMINS DE LA POR” DE MIQUEL LLADÓ

El divendres 21 de febrer de 2025 a la Sala Polivalent de la Llar de Jubilats de Sant Miquel vam presentar el llibre “*Els camins de la por*” de Miquel Lladó. L'acte va ser moderat per l'escriptor artesenc Felip Gallart, per l'editor de l'editorial Fonoll Josep Gelonch de Juneda i pel curador de l'edició, Eduard Batlle.

Josep Gelonch es va centrar en l'interès de l'obra de Miquel Lladó per a un editorial com Fonoll, que treballa per a la recuperació de l'obra d'autors ponentins de qualitat. Va explicar també el treball de l'artista de Seròs, Jordi Jové i Viñes, autor de la portada.

Eduard Batlle, per la seva part, va fer un recorregut per la biografia de Miquel Lladó des del seu naixement a Castells de l'any 1919 fins al seu traspass a Andorra la Vella, l'any 1999, als 80 anys. Els seus anys d'infantesa tot reivindicant la figura de mossèn Modest Camí, la participació de l'escriptor en la Guerra Civil, la seva difícil i desconeguda trajectòria literària, els seus anys a Andorra, on va treballar molt per impulsar el català literari en el petit país pirinenc.

Després d'aquest recorregut per la vida de l'escriptor de Castells es va fer una breu ressenya de la seva faceta com a poeta i narrador, de les seves

qualitats literàries, per finalment endinsar-se pròpiament en l'obra *Els camins de la por*, que era el motiu de la vetllada.

El camins de la por està format per tres volums: *Els camins de la por* amb el tema de la por, *Els dies sense demà* amb el tema de la desesperança i *Sense pàtria*, amb el tema del desarrelament. Tots tres volums són un brillant testimoniatge d'un temps i d'un sistema moral que abasta tot el franquisme, des de l'any 1939 fins a l'any 1972. Els relats descriuen magistralment la vida d'uns personatges molt propers a nosaltres, uns personatges que podrien ser els nostres propis avantpassats. Uns personatges anònims, vençuts, condemnats a sobreviure en la misèria física i moral i en el sotmetiment. Tot els va en contra, però ells resisteixen i tenen ganes de viure, tantmateix massa sovint només poden sobreviure. Miquel Lladó parla dels desposseïts, dona veu i humanitza els qui no en tenen.

La capacitat de Miquel Lladó de copsar la natura i el paisatge, la creació d'ambients, la força, la traça, la tensió i la potència narrativa de Miquel Lladó van ser altres aspectes que es van plasmar durant la presentació del llibre.

Eduard Batlle, Felip Gallart i Josep Gelonch van coincidir en el gran valor literari que atresora l'obra presentada, tot i el lamentable desconeixement que hi ha de la figura de Miquel Lladó i de tota la seva obra poètica i narrativa. Tal com es diu en la contraportada del llibre, Miquel Lladó no només mereix ser llegit i reconegut, sinó que la seva és una de les grans obres que han de formar part de l'explicació, feta literatura, d'una guerra i d'una postguerra que van marcar per sempre més el país i la seva gent.

UN RECORD PER A PERE TERRADO TERRADO

El 17 de febrer de 2025 va morir Pere Terrado Terrado. En Pere era un gran amic de la nostra agrupació cultural. Durant els primers anys de la nostra revista es va ocupar de la correcció dels seus articles. N'era un fervent lector i al seu arxiu en conservava tots els números.

Moltes gràcies per tot Pere, sempre et tindrem present en els nostres records.

VISITA AL MUSEU DE PREHISTÒRIA

— Escola els Til·lers. Alumnes de Cicle Inicial — Fotos: Escola els Til·lers —

L'alumnat de Cicle Inicial va tenir l'oportunitat de visitar el Museu Arqueològic d'Artesa de Lleida com a part del projecte "La carta del temps", que busca explorar la història d'Artesa de Lleida i d'Aspa. En aquesta activitat, vam comptar amb la col·laboració de Bep Gallart, un arqueòleg i dinamitzador del museu, que ens va guiar a través de l'evolució d'aquests dos municipis al llarg dels anys.

El projecte "La carta del temps" se centra en la història i el recorregut dels pobles dels infants al llarg del temps. A través d'un fil conductor fictici, una viatgera del temps ens va plantejar diversos

reptes que ens van permetre aprendre a llegir un mapa, descobrir els llocs més emblemàtics d'Artesa de Lleida i Aspa, organitzar fets històrics en una línia del temps i investigar en diferents fonts d'informació. La visita al museu va ser el punt culminant d'aquesta experiència.

Va ser una jornada molt agradable, i la companyia del Bep va fer que l'experiència fos encara més enriquidora. La seva passió i coneixement van ser un regal per a tots nosaltres. Moltes gràcies! Realment vam gaudir molt d'aquesta activitat!

PANORÀMICA

Àngels Florensa

Vista del costat est d'Artesa de Lleida

FEM CAMÍ CAP A LA IGUALTAT

Escola els Til·lers

Fotos: Escola els Til·lers

Ja fa 4 anys que a l'escola duem a terme activitats entorn de la igualtat i de la importància que tenen les dones. Tant pel que fa a la igualtat en les tasques dins de casa com pel que fa a la igualtat d'estudis, de feines i de cobrar el mateix per una mateixa tasca.

És cert que hem millorat moltíssim aquesta situació, ara ja les dones poden votar a les eleccions, poden decidir amb qui volen estar i amb qui conviure. Però encara hi ha llocs del món que drets tan integrats com tenim al nostre país, no existeixen i les dones estan menystingudes i no són importants per a ningú.

Acte de presentació quinzena del 8M

Per això, nosaltres remarcuem les dones que ens acompanyen en la nostra vida i des de les aules ho treballem continuadament. Però tot i això, posem el focus durant la quinzena a l'entorn de la diada del 8M. Hem estat treballant dins les aules quina és la dona important de la vostra vida i per què. Aquest curs ho hem fet en format *podcast* de ràdio. Aquests àudios s'aniran escoltant al llarg de les dues setmanes amb les músiques d'entrada a l'escola, músiques que els hi dediquem i que han triat els nens i nenes de cada classe. També escoltarem altres cançons que parlen de dones, del que són i del que han de rebre.

Us deixem un resum de les xerrades que hem realitzat:

17 d'octubre de 2024: La Carmen Martínez i la seva filla Noa són unes apassionades de l'handbol. La Carmen ha participat en tornejos internacionals i és tan amant d'aquest esport

que ara ha organitzat un equip de sèniors a Alcarràs. Anima a totes les nenes i també als nens a practicar-lo. La Noa és alumna de l'escola. I les dues han parlat de l'esforç i la constància de l'esport, que ajuda a bons hàbits del dia a dia.

8 de novembre de 2024: La Marta Marqués Suncion i la M. Alba Sorolla Bardají són unes científiques investigadores de l'institut de recerca biomèdica de Lleida. Ens han parlat de la importància de les dones en el món de la investigació i ens van fer realitzar un experiment sobre densitats.

13 de novembre de 2024: El Projecte Hypatia és un projecte que va portar nou científiques catalanes a la Mars Desert Research Station d'Utah del 16 al 29 d'abril del 2023 per fer diversos experiments i fomentar les vocacions científiques de dones en el sector espacial. A la nostra escola va venir la Laia Ribas Cabezas, tripulante de l'estació espacial Hypatia Mars on van estar recollint terres per comprovar si hi ha vida a Mart. Nosaltres vam fer uns experiments a partir d'aquesta terra.

25 de novembre de 2024: La Raquel Cruces és una músic de cançó de tradició oral ibèrica que ha vingut a fer un taller de construcció de panderos

Construcció de panderos quadrats

quadrats i un concert sensacional. Ens ha ensenyat tocs i cants de gran intensitat i alhora fragilitat. També ens ha explicat la dificultat de viure només de la música, perquè la cultura està poc valorada. Li ha agradat molt que l'haguéssim convidat per aprendre el valor de la cultura i de la música.

17 de desembre de 2024. L'Ada Torra Burgués és veterinària de cavalls i en té cura. Com ella mateixa diu: *"Tenir animals al nostre càrrec, implica molt dedicació i entrega. En el nostre cas, siguin nostres o no, tots són part de la família"*. També ens ha explicat les dificultats de la transhumància.

24 de febrer de 2025. La Imma Fornells Barberà és la psicopedagoga de l'escola. És una professional que ve de l'EAP per donar-nos un cop de mà amb els alumnes que tenen alguna dificultat. Ens dóna estratègies tant als mestres com als i les alumnes per poder aconseguir els objectius que ens proposem. També ens ha parlat de dues dones importants de l'educació: Maria Montessori i Rosa Sensat.

5 de març de 2025: La Tresa López Tena és la directora de la Llar Rialles del nostre poble. Ens ha explicat què implica ser directora d'una llar, que s'ha d'estudiar per fer-ho i quins reptes li suposen cada dia. Ens ha parlat de la manera d'educar i ensenyar d'abans i la d'ara, molt més vivencial, sensorial i lúdica.

Durant la quinzena del 8M: els alumnes en pràctiques David, Àgata, Maria, Miriam i Marina ens han llegit el conte *"Quan les nenes volen alt"* de Raquel Díaz Reguera Ed. Lumen, un conte que parla de veure que totes i tots podem tenir somnis i aconseguir-los amb esforç i lluita.

Lectura del conte "Quan les nenes volen alt"

Acte de cloenda

BON 8 DE MARÇ, DIA DE LA DONA!

DOMUS DOMINI

Estructures d'aigua (1)

Miquel Carrera Castellví

Quan soc al poble, a banda de les estones a casa, on se'm pot trobar sovint és a l'hort petit que tenim prop dels dipòsits del poble, amb el traficar de mil coses que allí hi fem; quasi la nostra segona casa, ves.

I en aquest estar, en aquest anar i vindre, sempre la torre aquella a tocar dels dipòsits vells, l'elevador.

I aquesta imatge que m'ha acompanyat tants anys motiva l'escrit d'avui: com ens hem anat espavilant per construir infraestructures que garantissin l'abastiment d'això tan preuat ... com és l'aigua de boca, l'aigua corrent, l'aigua potable.

De sempre m'han contat que era la construcció per a garantir que arribés aigua gràcies a la gravetat, a totes les cases del poble. Remirant, he llegit que va ser construït a la postguerra, com una millora dels antics dipòsits soterrats que són al seu davant Trobo que no és un prodigi de la bellesa, però sí que em sembla que té gràcia bastir una torre que, al capdamunt s'hi emmagatzema una quantitat d'aigua i un pes considerable. Així a ull, i recordant des de la taula del menjador de casa, podria pensar en un diàmetre de 3 metres i una alçada d'aigua de 2... això fa amb els càlculs que aprenguérem a l'escola un volum alt de 14 metres cúbics, 14.000 quilos. Més el pes de l'obra ...

Potser per mi, home dubitatiu i de poca empenta, sostenir 15.000 kg en una alçada ja és empresa considerable. I d'aquí ve el meravellar-me per construccions com aquestes: Torres d'aigua.

Tenim la nostra, la dels dipòsits vells, ja he dit que amb pocs valors estètics, al meu entendre. Per trobar-ne una altra, ja me n'he d'anar fins a Tèrmens, cap a La Noguera. Aquest elevador, crec recordar que, fins i tot, el vaig veure construir cap al començament dels anys 80, quan tenia més tirada cap a aquelles terres: una torre-pilar de formigó que sustenta un dipòsit també de formigó armat en forma d'embut. Potser em direu rar, però allò ja és una

altra cosa, i en certa mesura trenca aquella màxima que com més ampla la base, més estabilitat. Segur que el recordeu, quan heu pujat cap a Balaguer i més amunt, i en el fons convindreu amb mi que és esvelt i agosarat. He llegit ara que fa tres anys el van fer pintar a una artista local de Lleida. Això és visió: practicitat i estètica.

Parlant d'estètica, dels temps del modernisme també s'aplicaren en això dels dipòsits de l'aigua. I barrinant he recordat que jo visc en una població on un dipòsit d'aigua elevat i modernista n'és quasi el símbol més reeixit; parlo de la Torre de l'Aigua de Sabadell. Parlant clar, potser no us cal pensar a venir cap al Vallès per veure aquesta torre, però si mai hi sou, no passa res per donar-hi una ullada. La forma general és esvelta, quasi diria que bonica, tot i que la teulada de dalt jo, personalment, la trobo una mica massa de conte. Si n'he de destacar alguna cosa, és el jardí obert que hi ha al seu davant ... un espai que invita a la contemplació tranquil·la d'aquest dipòsit i d'un quiosc modernista que també l'acompanya.

Acostumo a acabar els escrits amb una proposta per sortir, i com que ja hem dit que Tèrmens és a la vora i Sabadell potser no paga la pena, us proposo d'arribar-vos fins Palafrugell. Ho acabo de mirar ara mateix, i diu Google Maps que hi estareu quasi tres hores, així que potser millor pensar-ho com una escapada de cap de setmana. I és que a Palafrugell té un dipòsit d'aigua elevat i modernista, que compta amb fins i to també un centre d'interpretació: el dipòsit modernista de Cal Mario. Amb l'excusa aquesta dels dipòsits, del patrimoni industrial i tot això, trobareu ben a prop un museu d'art contemporani, un museu del suro i l'aproximació a aquell personatge que fou Josep Pla.

Res, us feu una llista de sardanes per allò que d'allí en són les cobles, enfileu cap al nord-est i regaleu-vos, si us plau, una sortida a un Empordà que sí, està en temporada baixa, és una delícia.

DEIXAR «SER»

Parròquia d'Artesa de Lleida

Tots naixem amb unes potencialitats que, per voluntat de Déu, cal anar desenvolupant per a poder arribar a essent plenament allò que ell vol que siguem: una imatge seva, però única, irreplicable. És així, sent plenament jo mateix, com em realitzaré com a persona i com ajudaré a fer realitat el projecte de Déu sobre aquest món.

Això ho han de tenir molt clar els esposos. Casar-se és prendre el compromís d'ajudar-se mútuament a créixer fins a arribar a ser plenament allò que Déu vol que sigui cada u. L'amor és una gran força transformadora. Però estimar significa ajudar l'altre a ser ell mateix, no allò que jo voldria que fos. Si no s'aconsegueix aquest resultat, casar-se hauria estat un fet negatiu.

Cal reconèixer, però, que hi ha persones que «encaixonen», que pretenen obligar-te a ser tal com elles volen, que et forcen perquè et conformis al «seu» ideal. No t'hi trobes bé al costat d'aquestes persones: no et sents lliure, no et sents tu mateix, no et sents respectat ni estimat.

Evidentment, he d'ajudar l'altre a corregir-se dels seus defectes. Però dels defectes reals. No és un defecte, sinó un dret, voler ser diferent del que jo exigeixo! No ajudarem l'altre des de la imposició, des de la coacció externa, sinó des de la convicció personal. No l'ajudarem «domesticant-lo», sinó eixamplant-li els horitzons i motivant-lo perquè lliurement desitgi créixer i ser millor.

Això només s'aconsegueix en un clima de respecte i d'estimació. La persona que sent que algú li fa confiança experimenta el desig de corregir els seus defectes, per correspondre a l'estimació que hom li manifesta. Si volem que l'altre millori, estimem-lo i ell trobarà la força per intentar-ho.

Aquest és l'exemple que ens dona el Senyor. Al seu costat ens hi trobem bé perquè ens mostra camins nous sense fer-nos perdre, però, la nostra llibertat, sense impedir que siguem nosaltres mateixos. A prop seu no ens sentim coaccionats, sinó estimats. Ell solament ens diu: «Si vols...» (Mt 19,21). Si fem més pregària potser ho assimilarem millor...

És un tresor tenir al costat una persona que et respecta i t'estima. El seu exemple és un estímul que t'impulsa a créixer. Soc d'aquesta mena?

INFINIT

Assumpció Cornadó

*M'agrada caminar
tot resseguint l'ombra
del silenci que recolza
la pau del camí.
Mentre, a poc a poc,
un suau ventijol
va passant el fulls*

*de la meva memòria.
Transformada en aire,
m'abraço al record
d'aquelles veus,
que allunyades del cos,
m'atansen a l'infinit.*

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL PLA DEL BLANCO (ARTESA DE LLEIDA, SEGRIÀ)

Izaskun Àmbrosio Arcas
(Iltirta Arqueologia SL)

Entre els dies 21 i 25 d'octubre, es va dur a terme una excavació arqueològica al Pla del Blanco (Artesa de Lleida, Segrià), la qual s'emmarca dins del Pla de Fosses (2023-2026) impulsat per la Direcció General de Memòria Democràtica del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

La informació prèvia disponible sobre aquesta fossa venia del testimoni del Josep Gallart, veí del poble i antic arqueòleg territorial de les comarques Lleida, que explica que el seu pare coneixia l'existència d'aquesta fossa. Es tractaria de la fossa d'un soldat republicà mort, fruit de l'ocupació d'Artesa de Lleida per part de l'exèrcit rebel, i enterrat a la confluència del camí del Pla de les Moles amb la carretera que connecta Artesa de Lleida i Aspa.

Vista aèria de la rasa realitzada per a la localització de l'enterrament
(Fotografia: Iltirta Arqueologia)

Els treballs arqueològics

Van consistir en l'obertura amb màquina d'una rasa (23m de llarg x 4,80m d'ample) per comprovar tota la zona assenyalada per l'informant. Malauradament, a uns 20-30 cm de fondària, sortia la roca mare. A la seva superfície es van localitzar forats circulars que corresponien als arbres que hi havia en el passat, però no es va localitzar el retall de cap fossa d'enterrament.

Per tant, en finalitzar la intervenció es pot concloure que, tot i haver realitzat el sondeig a la ubicació indicada pel testimoni, no s'hi va localitzar cap fossa d'enterrament ni material arqueològic de la Guerra Civil. En no disposar de més informació sobre la ubicació de la fossa, ni de la probabilitat que es trobi en un altre punt proper a l'indicat, es va decidir tancar l'excavació amb resultats negatius.

A L'AMIC PERE TERRADO TERRADO

Ramon Serra Batlle

L'Adolf Costafreda em parlava de tu. Em deia que anàveu al Fossar de les Moreres de Barcelona per celebrar la Diada, quan hi anava molt poca gent. I tornàveu cap a casa amb el teu cotxe.

També em deia que recollies tota la documentació escrita en català per arxivar-la per a l'hemeroteca de Lleida.

L'Adolf també tenia cura de recollir tot el que estava escrit en català referent a Artesa de Lleida per guardar-ho a l'arxiu de la nostra agrupació cultural, La Femosa. En va arreplegar un bon grapat. Quan en teníeu un bon munt quedàveu en algun lloc i intercanviàveu documents, com dos criatures que canvien cromos i, al mateix temps, ho acabàveu amb un bon dinar mentre xerràveu sobre la situació del país, de la nostra llengua i d'altres coses que us unien.

El 17 de febrer de 2025 vas marxar per sempre, però ens vas deixar un arxiu molt ric, amb tota mena de documentació sobre el nostre país. Eres, com el nostre Adolf, un *"homenot de la terra"*. Plegats vàreu treballar de forma incansable per recuperar els nostres pobles i la nostra memòria.

Espero que el teu país et sàpiga estimar com tu el vas estimar a ell i tinguis el reconeixement que mereixes.

Moltes gràcies per totes les converses que hem tingut i pel goig d'haver-te conegut.

Nota: El Pere, tal com es diu al pòrtic d'aquesta revista, fou el corrector dels articles de La Femosa dels primers anys. I com he dit abans un amic de l'Adolf i com es van conèixer aquests dos homenots el Pere ho va explicar a l'article de comiat que a l'Adolf, el qual vam publicar a La Femosa, número 309, de novembre-desembre de 202. Aprofitem per recordar-lo altra vegada.

COMIAT AL BON AMIC ADOLF

Pere Terrado Terrado

És aquest l'adeu a la partida sense retorn, irrevocable, definitiva de l'entranyable amic Adolf Costafreda i Castillo que ens ha deixat per sempre. Amb els següents paràgrafs evocaré els records que en aquest moment em venen al cap i d'algunes activitats que vam compartir.

L'Adolf es guanyava la vida fent l'ofici pagès perquè era de família pagesa. Era de la generació que va haver de patir l'escola de la postguerra, la de la dècada dels anys quaranta del segle passat. Encara que després estigué en un parell d'anys en un

convent de frares, ara no recordo quin.

Fou el gran impulsor, junt amb altres, de la vida cultural, en tota la seua extensió semàntica, d'Artesa de Lleida, aconseguint unes fites culturals i de publicacions que altres poblacions amb un nombre d'habitants moltíssim més elevat, no han pogut assolir.

Culturalment, l'Adolf, era un home fet a si mateix, allò que ara en diuen un *self made man*. Era culturalment polifacètic. Els seus estudis els

Pere Terrado i Adolf Costafreda a l'estand de l'A. C. la Femosa de la Fira d'Entitats del Recercat 2007, celebrada a la plaça Sant Joan de Lleida

aprofundia amb lectures complementàries sobre els temes que en cada circumstància li interessaven.

Vaig conèixer l'Adolf deu de fer una cinquantena llarga d'anys a les reunions que cap al final de la dictadura fèiem les persones i els grups de Lleida i les poblacions de la rodalia, que ens movíem per servir la llengua i la cultura catalanes, cosa que comportava haver-se d'enfrontar, pacíficament i democràtica, amb el franquisme i franquistes de l'època, altrament anomenats feixistes que pretenien el genocidi de la nostra llengua i cultura, que derivà l'acció vers l'exigència de llibertat i democràcia.

Vam sintonitzar de seguida, en molts aspectes que teníem en comú. Especialment el de la llengua, cosa que va donar lloc a una gran amistat. Tot i que ell vivia a Artesa de Lleida i jo a Lleida, en vèiem sovint. De tant en tant fèiem alguna excursió. Ara me'n ve una al cap. La que vam anar a les fonts del naixement del riu Llobregat, del terme de Castellar de n'Hug, hi vam anar perquè poc abans havíem parlat del poema de la Renaixença "Lo gayter del Llobregat" i ens va inspirar.

Més sovint ens trobàvem per anar a sopar, cada dues o tres setmanes, algunes vegades ens acompanyava l'amic Ramon Serra, fotògraf de La Femosa. Cal dir que els temes de conversa eren molt diversos sobre literatura, teatre, cinema, religió, els treballs o estudis en curs que cadascun feia, etc., un tema que sempre era present és el de la llengua, especialment referent els aspectes dialectals de pronunciació, d'ús i de correcció.

Un tema que gairebé no tractàvem era el de la música perquè no la sentia, no l'emocionava. Alguna vegada li havia preguntat si no el commovia escoltar música de Bach, Beethoven, Mozart i d'altres, i em deia que no. Cosa que a mi m'estranyava perquè fins i tot, m'emocionava escoltar, en aquella època,

una cançó patriòtica com L'Emigrant, El Cant de la Senyera o Els Segadors que m'ennuegava i gairebé em feien saltar les llàgrimes. Tot i això fou un impulsor la música catalana, especialment la Nova Cançó, però no per un interès de sentiment personal, sinó per un interès patri.

Amb els anys, a mesura que ens anàrem fent vells, les trobades s'anaren espaïant per dificultats òbvies.

He comentat que l'Adolf culturalment era polifacètic. Que tingué molts camps culturals en què aprofundí els seus coneixements: naturalment començant per la llengua, l'arqueologia, la política, el folklore, la gastronomia, i d'altres que, en aquest moment, no em venen al cap.

En arqueologia feu constants investigacions i descobriments de jaciments i publicació d'articles de les descobertes i troballes i la Creació del Museu d'Arqueologia d'Artesa de Lleida.

En política fou un independentista de pedra picada dels de sempre. Fou elegit batlle d'Artesa de Lleida, a les primeres eleccions municipals democràtiques de la postguerra.

En resum l'Adolf fou un bon amic, dels de sempre, amb els quals pots confiar amb el convenciment que no et fallarà. Érem aproximadament de la mateixa edat. Alguna vegada havíem comentat que ens portàvem un any i mig de diferència a favor seu.

Bé Adolf, no cal desitjar-ho perquè segur que descansas en pau després del teu pas per això que en diem vida, en la qual has deixat la teua ferma petjada.

Pere Terrado Terrado

Segons el Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD), l'índex de desenvolupament humà és un indicador estadístic utilitzat a gran escala per tal d'avaluar el desenvolupament a nivell mundial. Tres aspectes es tenen en compte: la salut, l'educació i el nivell econòmic. La riquesa en recursos naturals (aliments, combustibles, materials valuosos, etc.) juga, doncs, un paper fonamental en el desenvolupament humà. La matèria ha jugat sempre un rol limitant per l'ésser humà al llarg del desenvolupament i complexificació de la nostra societat. Així doncs, per tal d'entendre la societat actual i les eines de les quals disposem hem d'entendre la progressió, en concepte de materials, al llarg de la història.

Sempre m'ha captivat entendre tot allò que m'envolta i transmetre-ho a les persones del meu entorn. És per això que aquests articles pretenen divulgar certes curiositats científiques sobre la matèria que he anat acumulant al llarg dels anys. Començant per l'edat de pedra, passant per la metal·lúrgia fins arribar a materials més recents, em sembla interessant alimentar la curiositat científica dels més valents.

Endinsem-nos, doncs, en la ciència de manera accessible i apassionada, apropem-nos al seu caliu reconfortant i proper!

ALIATGES DE TITANI

Els materials encarats als dispositius mèdics van ser els protagonistes del darrer article de Caliu Científic Artesenc.

Fem memòria. Gràcies a l'important desenvolupament tecnològic efectuat durant els segles anteriors, els nostres avantpassats de l'inici del segle XIX eren capaços d'interactuar de manera molt intel·ligent amb l'entorn que els envoltava. Tant és així que eren capaços de desplaçar-se globalment per via terrestre i marítima, eren capaços de volar mitjançant un globus tripulat, sabien construir estructures gegantines i duradores, començaven a experimentar amb "màquines voladores" dirigibles amb l'ajuda de motors, etc. Però la medicina de l'època restava extremadament embrionària, amb uns coneixements del cos humà limitats i uns dispositius mèdics rudimentaris. Efectivament, l'ésser humà no coneixia realment gran cosa dins del seu entorn intern, és a dir el seu propi cos!

En aquest sentit, en el darrer article de Caliu Científic Artesenc vam poder breument evocar com els segles XIX i XX van representar un abans i un després en la història de la medicina, amb l'aparició de múltiples innovacions en termes d'eines de control, tractament, diagnòstic o prevenció! Si bé no totes les vessants de la medicina van evolucionar de la mateixa manera, la cirurgia aconseguí progressos remarcables durant aquest període gràcies a l'aparició d'un ampli ventall de metodologies i dispositius mèdics innovadors. En aquest context, vam poder introduir, breument, com aquests avenços tecnològics van permetre el que fins aleshores semblava impossible: interactuar amb l'interior del cos humà amb garanties i relativa seguretat! Efectivament, durant aquest període l'ésser humà esdevingué capaç de reduir el risc quirúrgic associat a les interaccions temporals amb l'interior de l'organisme humà i, fins i tot, de reemplaçar certes funcions biològiques durant períodes de temps prolongats gràcies a la realització d'implants mèdics de llarga durada a l'interior del mateix! Extraordinari!

Lògicament, la voluntat de reemplaçar certes funcions biològiques internes durant períodes de temps prolongats va necessitar el desenvolupament de nous materials. Efectivament, múltiples són els tipus de teixits i funcions que trobem a l'interior de l'organisme humà i, com a tal, múltiples són les característiques necessàries pels dispositius mèdics implantats per cada cas. En aquest context, aquest article s'orienta als implants destinats a reemplaçar o reforçar funcions biològiques estructurals (sovint òssies), on la tolerància de càrregues mecàniques importants és clau. Implants craniofacials, implants ortopèdics, implants dentals, plaques i cargols ossis, implants cardiovasculars (catèters), implants co-cleers, etc. són alguns exemples d'aquest tipus d'aplicacions (Figura 1). En aquest tipus d'aplicacions, ja no era suficient garantir que un cert material gaudia de propietats mecàniques satisfactòries, sinó

The collage consists of seven images:

- Top Left:** Three dental implants (two natural teeth and one artificial implant) shown in a cross-section of a jaw.
- Top Center:** Two black silhouettes of a man and a woman, separated by a vertical line. They have colored squares (orange, red, blue, green) on their bodies, likely representing sensor locations for a smart clothing system.
- Top Right:** A 3D model of a hip joint with a metal implant.
- Bottom Left:** A 3D model of a knee joint with a metal implant.
- Bottom Center:** A cross-section of a spine with a metal implant.
- Bottom Right:** A 3D model of a human skull with a metal implant on the top of the head.

Si fem memòria i revisitem els darrers articles de Caliu Científic Artesenc, ens adonarem que l'ús d'aliatges metal·lúrgics per satisfer les necessitats d'aplicacions de caire estructural, on la tolerància de càrregues mecàniques importants era clau, no era cap novetat als inicis del segle XX. Efectivament, diferents havien estat les generacions de materials metal·lúrgics capaços de donar resposta a un llarg ventall d'aplicacions estructurals (ponts, carcasses i peces d'automòbils, carcasses i peces de vaixells, etc.). Malgrat tot, si bé la metal·lúrgia dels inicis del segle XX dominava la fabricació i ús d'un llarg ventall de materials metàl·lics o intermetàl·lics, cap d'ells no havia estat imaginat dins el marc de la biocompatibilitat i doncs no podia, malauradament, acompanyar la medicina de l'època cap a la realització d'implants amb orientació funcional estructural. La recerca de nous aliats destinats a aplicacions de la medicina invasiva amb orientació funcional estructural esdevingué doncs un dels reptes tecnològics més importants del desenvolupament metal·lúrgic de l'època!

24

provinent de la indústria aeronàutica i aeroespacial cada vegada més forta acceleraren, el desenvolupament del Titani i els seus aliatges fortament durant els anys 1940, 1950 i 1960. És en aquest context on trobem les primeres experimentacions amb aliatges de Titani per aplicacions de medicina invasiva. Malgrat que les interaccions entre materials formats majoritàriament de Titani i els teixits ossis havien estat estudiades de manera molt preliminar a l'entorn del 1940 pels investigadors americans Bothe, Beaton, i Davenport, no va ser fins als voltants de l'any 1952 en què l'investigador suec Per-Ingvar Brånemark i el seu equip van iniciar una sèrie de desenvolupaments en aquesta direcció que obririen moltes possibilitats en l'àmbit de la medicina invasiva, gairebé per casualitat. Amb la voluntat d'entendre millor la vascularització al voltant dels teixits ossis i les dificultats de cicatrització de cert tipus de ferides, aquest equip va introduir una càmera òptica amb una carcassa de Titani a l'interior de la cama d'un conill. Una vegada l'observació realitzada i quan va ser hora d'extreure la càmera, sorprenentment, es van adonar de l'aparició d'una adherència particularment marcada entre la carcassa i el teixit ossi del conill. Aquest fet estava en total contradicció amb la creença, encara present malgrat les observacions de Bothe, Beaton, i Davenport, que els organismes biològics rebutjaven qualsevol material que fos implantat al seu interior. No és doncs d'estranyar que, a partir d'aquestes observacions, Per-Ingvar Brånemark i el seu equip orientessin les seves investigacions cap a l'estudi de les interaccions entre els teixits biològics ossis i els materials exògens principalment compostos per Titani una vegada implantats a l'interior de l'organisme humà. Una nova disciplina d'investigació dins el món de la medicina acabava d'aparèixer, disciplina que ells mateixos anomenarien com a "osteointegració"! Remarcarem que, per definició, l'osteointegració no només es limita a l'estudi del Titani i els seus aliatges, tot i que algunes de les seves característiques n'han fet la família de materials més exitosa per aquestes aplicacions. Algunes d'aquestes qualitats seran breument introduïdes en la secció següent.

En primer lloc, recordarem que el Titani és el novè element més abundant en l'escorça terrestre (Figura 2), fet que en garanteix una certa accessibilitat perenne al llarg del temps a un cost raonable.

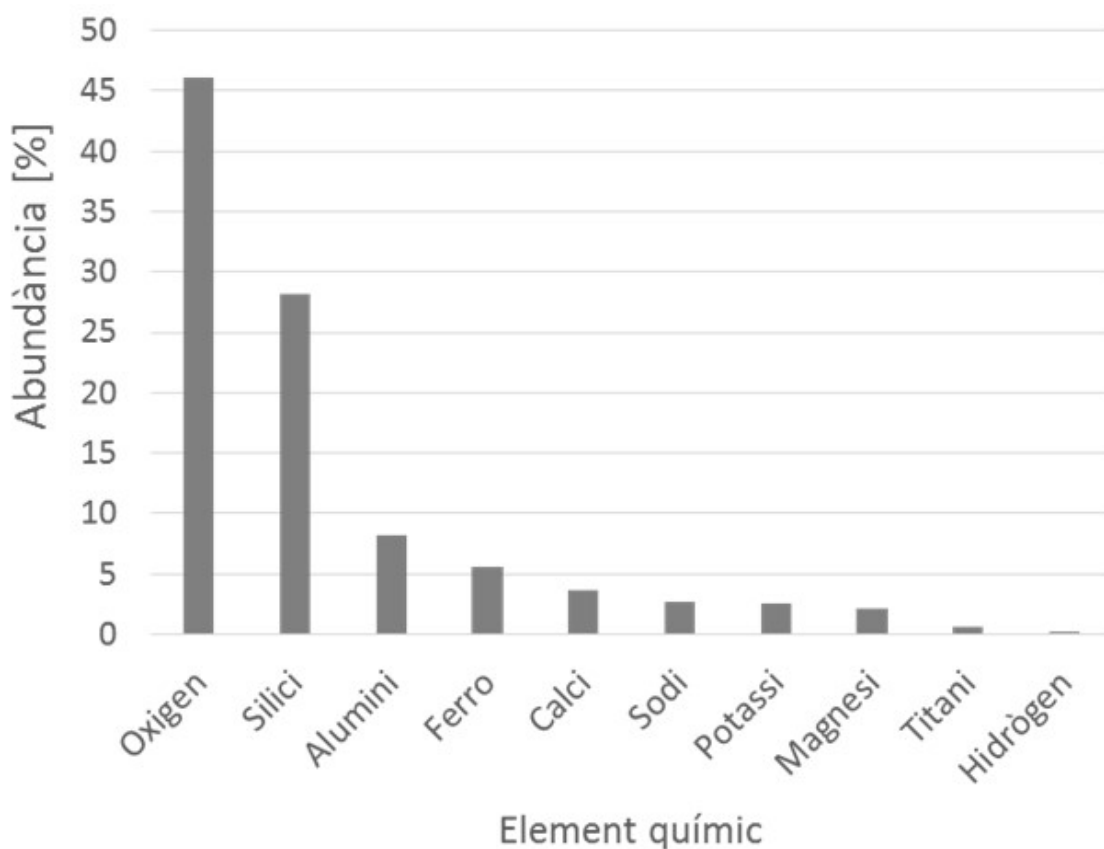

Figura 2: Abundància (en percentatge de pes) de diferents elements químics a l'escorça terrestre. Remarcablement, el Titani representa el novè element més abundant en l'escorça terrestre!

L'abundància del Titani no és l'única característica que ha fet els aliatges de Titani una de les famílies més exitoses per aplicacions en el camp de la biocompatibilitat. Algunes característiques addicionals seràn descrites en la segona part de l'article, present en la propera revista!

EL REPORTATGE

TREBALLS DE RESTAURACIÓ AL CLAUSTRE DE LA SEU VELLA PER L'EMPRESA DEL PEPITO ESTEVE A MITJANS DELS ANYS SEIXANTA DEL SEGLE XX

Fotos: Josep Piñol Barrull

Josep Esteve, Josep Pico, mossén Josep Piñol, Maurici Charles i Ramon Bravo

Josep Pico i Josep Esteve

Maurici Charles, Ramon Bravo, Josep Pico i Josep Esteve a la bastida

Pepito Esteve, Josep Pico i Ramon Bravo a la bastida

Josep Pico Oró

Ramon Bravo i Josep Pico

LES VÍCTIMES DE LA GUERRA CIVIL (1936-1939) A ARTESA DE LLEIDA

Josefina París Mor

La tercera víctima mortal d'Artesa de Lleida, caiguda al front durant la Guerra Civil (1936-1939), va ser la del soldat Loreto Bonastre Costafreda de cal Bep del Macià.

LORETO BONASTRE COSTAFREDA

El Loreto Bonastre Costafreda va néixer a Artesa de Lleida el dia 7 de juny de l'any 1915. Era fill del matrimoni format per Josep Bonastre París d'Artesa de Lleida i de Rosa Costafreda Moret de Barcelona, tenien també una altra filla, la Serafina. La família vivia en una casa situada al carrer Raval de la Senyora Victòria, nomenada cal Bep del Macià.

Carrer Raval de la Senyora Victòria

Els dos germans de petits van anar a l'escola del poble, com la majoria de nens d'Artesa, en acabar els estudis reglamentaris el Loreto es va posar a treballar de paleta al costat del seu pare continuant així l'ofici familiar. Durant les temporades que no hi havia feina d'obres al poble, treballaven de pagesos conreant les seues terres.

El Loreto era una persona molt familiar unida als pares, germana, oncles,... i era amic dels seus amics. Es conta que era un noi molt empàtic, actiu i par-

ticipatiu en tot el que es feia al poble, diuen que li agradava molt la música i els esports, sobretot jugar al futbol amb l'equip local.

Quan va esclatar la guerra el Loreto tenia 21 anys, era solter i tenia novia al poble, la Dolores París Bonet de ca la Juanita. Ell pertanyia a la quinta de l'any 1936 que fou mobilitzada per anar al front de guerra el dia 3 de desembre del mateix any 1936.

Els Fronts de Guerra on va ser destinat el Loreto

La família va explicar quins foren els fronts de guerra on el Loreto fou destinat, després d'ésser mobilitzat. Primerament diuen que fou designat a Barcelona, a la caserna de Lenin on va fer la instrucció durant tres mesos. Passat aquest temps, el van traslladar a Andalusia, formà part de la columna de Durruti. Va actuar als fronts de Jaen i Còrdova. A començaments de l'any 1938 va ser traslladat de nou a Catalunya, al sector de Tortosa on tot indica que aquest fou el seu últim destí.

Loreto Bonastre Costafreda

Aquí a la comarca del Baix Ebre, el Loreto va intervenir en els combats de la batalla de l'Ebre, a les serres de Pàndols i de Cavalls. Aquesta batalla va

començar el 25 de juliol de 1938 i va finalitzar el 16 de novembre del mateix any. Fou una de les batalles més intenses entre les tropes republicanes i els exèrcits nacionals de tota la Guerra Civil que durà quatre mesos. Aquí les baixes foren nombroses en els dos bàndols i es va decidir la pèrdua de Catalunya per al govern republicà.

Fins el 18 de setembre de 1938 la família anava rebent notícies del Loreto des del front, però a partir d'aquesta data deixaren de rebre les seues missives. La família continuava escrivint i les últimes cartes que li van escriure foren retornades amb la notificació que estava en parador desconegut.

Més tard, els familiars van saber per uns companys que el dia 18 de setembre d'aquell any hi va haver en aquell sector de la serra de Pàndols un intens bombardeig aeri i que el seu fill havia resultat greument ferit. Va ser recollit i traslladat a l'hospital de primeres cures de Flix, anomenat Base de l'Exèrcit de l'Ebre on va morir a les poques hores d'haver-hi ingressat. (SANJUAN 1998: 142).

Monolit a la serra de Pàmpols

Investigacions sobre les Fosses Comunes

L'historiador Miquel Martorell l'any 2011 investigant les fosses comunes de la zona del Priorat va trobar casualment, al cementiri de Reus, una munió de soldats republicans provinents dels hospitals militars de Reus, enterrats en aquest cementiri.

Consultats els llibres de registre dels enterraments de dit cementiri, va descobrir unes llistes amb els noms i cognoms dels soldats enterrats allí, el dia en què hi van ser soterrats, el lloc on estaven sepultats, i del lloc o camp de batalla d'on provenien. La llista anota també el número d'ordre mensual i el número de foli del registre. (1)

Làpida del cementiri de Reus

La meua sorpresa va ser immensa, quan mirant aquest llistat que havia publicat l'historiador Miquel Martorell, vaig llegir el nom del soldat d'Artesa de Lleida Loreto Bonastre Costafreda enterrat a la fossa Militar el dia 22 de setembre de 1938, provinent de l'Hospital Base 22 (abans Institut Pere Mata de Reus), tenia el número d'ordre mensual 55, el número de foli on estava inscrit era el 590, la causa de la mort: un xoc traumàtic.

Les explicacions donades a la família pels companys que estaven al costat del Loreto en el moment que va caure ferit no concorden gaire amb el registre d'enterraments del cementiri de Reus. Aquests soldats els van explicar que el Loreto havia mort a l'Hospital de primeres cures de Flix, anomenat Hospital Base de l'Exèrcit de l'Ebre i que als pocs dies va morir allí.

No obstant el registre del cementiri de Reus aporta noves dades. Consta que el Loreto Bonastre Costafreda provenia de l'Hospital Base 22 de Reus on havia mort als pocs dies d'haver-hi ingressat i que va ser sepultat el dia 22 de setembre de 1938 a la fossa Militar de dit cementiri de Reus.

Els Hospitals de Sang s'aixecaven prop dels fronts de guerra per donar els primers auxilis als ferits. Quan les ferides eren greus, els soldats eren evacuats als Hospitals Base que eren més grans i estaven més ben preparats per fer cures i intervencions quirúrgiques.

Possiblement el Loreto, en caure ferit greu, devia ser evacuat de l'Hospital de Sang i de primeres cures de Flix, a l'Hospital Base 22 de Reus.

Aquest registre dels enterraments al cementiri de Reus va fer sortir a llum la desaparició de molts soldats als camps de batalla de la zona de l'Ebre i al ma-

teix temps va representar una troballa importantíssima per aquelles famílies que van poder identificar els seus éssers estimats per donar-los una sepultura digna i tancar així, després de tants anys, una etapa de dolor molt llarga, envoltada de silenci.

L'Institut Psiquiàtric Pere Mata de Reus

Durant la guerra del 1936 l'Institut Psiquiàtric Pere Mata de Reus, com d'altres centres sanitaris de la zona, fou confiscat per les autoritats militars i transformat en hospital de sang i en hospital de base de l'exèrcit de l'Ebre per atendre els ferits republicans dels fronts de la zona.

Institut Psiquiàtric Pere Mata de Reus

L'Institut Pere Mata de Reus havia estat projectat i construït entre 1897 i 1912 per l'arquitecte modernista Lluís Domènech i Montaner i es considerat una de les obres més destacades del Modernisme europeu. L'edifici fou inaugurat l'any 1900 i se li posà el nom en homenatge al metge reusenc Pere Mata i Fontanet.

Els combats entre els dos exèrcits, el nacional i el republicà eren tan nombrosos i durs en aquesta zona que els ferits greus en els camps de batalla havien de ser evacuats als hospitals més grans on hi havia més personal sanitari i més ben preparat per atendre els soldats més greus.

Durant tota la guerra, per atendre el gran nombre de ferits que es produïen als camps de batalla, era necessari adequar espais d'hotels, convents, escoles, cases grans, masies,... i convertir-los en centres sanitaris propers als fronts de guerra.

En acabar el conflicte bèl·lic, al gener de 1939, l'Hospital Base 22 (Institut Pere Mata de Reus) fou abandonat i convertit en camp de concentració de presoners i presentats. Finalment l'octubre de 1939 l'edifici va poder recuperar la seva activitat psiquiàtrica originària (2).

Després de la guerra

La família del Loreto, com moltes altres famílies, va quedar trencada i desolada per la pèrdua del seu ésser estimat. Sempre els va quedar el neguit de conèixer què havia passat amb el cos del fill i germà mort a la guerra, que mai no van poder arribar a esbrinar.

Els pares i la germana van continuar vivint a Artesa de Lleida patint en silenci la mort del Loreto i sobrevivint com tota la població, a una llarga i dura postguerra de repressió, misèria i fam.

Al cap dels anys la referida família va deixar Artesa i se'n va anar a viure a Barcelona on hi tenien la família de la mare, Rosa Costafreda Moret, possiblement buscaven un futur millor per a tots els seus membres.

La casa de cal Bep del Macià del carrer la Victòria va quedar tancada i finalment es va vendre. També el nom pairal de l'habitatge, a través dels anys, s'ha anat esborrant de la memòria de les generacions més joves que han anat emergint a Artesa.

Actualment al poble no queda cap membre directe d'aquesta família per poder-los assabentar del resultat d'aquesta investigació recent sobre els últims dies de la vida i del lloc on van ser enterrades les despulles del soldat republicà Loreto Bonastre Costafreda d'Artesa de Lleida, ferit en combat a la Batalla de l'Ebre i mort a l'Hospital Base 22 de Reus. De ben segur que els pares i germana del Loreto haguessin agraït conèixer el resultat d'aquesta investigació de Memòria Democràtica per poder tancar definitivament el llarg i silenciós dol que els va tocar viure durant molts anys.

"Es un error pensar que la memoria tiene que ver solo con el pasado. Tiene que ver con el presente y con el futuro ; si no sabemos de dónde venimos no podremos saber quiénes no queremos ser".

Almudena Grandes

NOTES

1 MARTORELL GARAU, Miquel. *El Molar: l'hospital M-2 durant la batalla de l'Ebre*. Documents de la Guerra Civil espanyola (1936-1939).

2 <https://prioratdigital.wordpress.com>

BIBLIOGRAFIA

MARTORELL GARAU, Miquel. *El Molar: l'hospital M-2 durant la batalla de l'Ebre*. Documents de la Guerra Civil espanyola (1936-1939)

SANJUAN 1998: Josep Sanjuan Prim, Mai Més, Torres de Segre, Amics de la Mare de Déu de Carrassumada.

ÉS LLEIDA LA PITJOR CIUTAT ANIMALISTA DE CATALUNYA?

Laia Solà Miró
(Plataforma Animalista Terres de Lleida)

A Artesa de Lleida fa anys que estem treballant en el tema animals de companyia i llur protecció. Fins i tot abans de la Llei catalana, 2/2008) que prohibia l'eutanàsia ja teníem protectora Municipal (2005) i des del 2017 que controlem les colònies de gats de les quals n'hi ha d'esterilitzades prop del 90%, per això ens sobta que ciutats com Lleida estiguin encara a les beceroles d'aquesta activitat quan, des del 2008 i reforçades amb la nova llei estatal 7/2023, el control de colònies felines és d'obligat compliment per tots els Ajuntaments de Catalunya.

És per això que entitats protectores de Lleida, entre les quals hi ha ADGAT i Plataforma Animalista TL han començat una sèrie d'accions per denunciar decisions municipals que són pròpies d'indrets reculats i retrògrads, més encara si van acompanyades de mentides i mitges veritats com tot seguit llegireu.

El disset de febrer de l'any en curs, diferents persones de Grups animalistes de Lleida, vam assistir al Ple municipal de la Paeria on es debatia l'al·legació als pressupostos presentada per ADGAT Lleida (Associació d'Alimentadors i alimentadores per la dignitat del gat comunitari).

Des de fa anys les colònies felines de Lleida subsisteixen gràcies a l'esforç constant i únic de la ciutadania, la qual no sols alimenta, sinó que també cuida, porta al veterinari i esterilitza, a pagar de la seva butxaca, quan totes aquestes accions són competència municipal.

Si ens limitem a l'any 2024, el total de gats esterilitzats, gràcies a l'associació ADGAT i també influïts per la pressió i incidència a les xarxes de Tsunami animalista Lleida, que no sols demanava actuar damunt de les colònies sinó també damunt de l' inoperant servei de recollida d'animals abandonats i perduts que ofereix el CAAC Lleida, gràcies a aquestes pressions, deia, es va aconseguir la patètica xifra d'esterilitzar 16 felins (a Lleida n'hi ha 6.000, repartits per unes 100 colònies), xifra, a més, envoltada de mil promeses i pressupostos sucosos que vindrien a capgirar l'actual estat de depauperació i anquilosament endèmic que viuen les colònies des de sempre. La nostra sorpresa ha estat majúscula quan al moment d'observar com quedava la part assignada a les colònies ha estat de ZERO euros. Qualsevol poble del Segrià i comarques veïnes fa l'esforç de dedicar-hi una partida rellevant, segons possibilitats i necessitats, Lleida NO.

Se'ns ha volgut fer combregar amb rodes de molí quan Regidora Carme Valls ha tret de la màniga una quantitat global de 535.000 euros «dedicada als animals pel 2025», però no ha especificat a què anava destinada concretament: pagament de sous als treballadors del CAAC Lleida?, (només faltaria!) fer algun arranjament, de pa sucat amb oli, en alguna de les gàbies indignes que allotgen els animals? Pagar els 50.000 euros que malgasten cada any en una residència canina de nom Green House com a resultes de la inoperant, nul·la i ineficaç gestió per aturar les causes dels abandonaments de cànids i felins a Lleida ciutat i partides municipals adjacents? Com volen solucionar el problema si no van a les causes? Si no eduquen, si no gestionen correctament. Si ni tan sols es dignen a demanar millores dels espais de la canera a través del PUOS (com va fer el CAAC Segrià) i són incompetents a rebre subvencions de la Generalitat o estatals, que altres poblacions sí que han aconseguit, com Artesa de Lleida, per exemple. Però s'obliden d'un fet important, amb subvenció o sense: l'obligació de controlar colònies per part de l'ajuntament, hi és. Mentrestant les publicacions a la premsa sobre el Ple s'afanyen a dir que l'ajuntament està per la labor de defensa dels drets dels animals i que valora molt la feina del voluntariat. Com gosen!! Menteixen més que no fan!

La votació a l'al·legació en contra dels pressupostos ha estat globalment negativa, a excepció d'ERC i El Comú de Lleida. La majoria dels partits ens han volgut convèncer, apel·lant a la llàgrima fàcil i a la manipulació dels sentiments més menyspreable, dient que teníem raó, però que calia quadrar pressupostos i aprovar-los. I si les colònies continuen sense esterilitzar i els animals moren per manca d'atencions... els és ben igual!

Però no poden dir que els ve de nou el tema. Quan al maig de 2024 Plataforma animalista Terres de Lleida va presentar la moció en contra de la situació global dels animals a Lleida, es van notificar les obligacions de l'ajuntament. Entre altres mesures, recordem:

«...el control de les colònies felines està inclòs a l'art. 16.1/2008 de la Llei catalana. L'estatal és molt més exhaustiva i disposa de 5 articles amb els subapartats corresponents per a referir-se a aquest tema (art. 38 a 42/2023), especialment important l'art. 39.1/2023) «...correspon als ajuntaments la gestió dels gats comunitaris (ferals)... hauran de desenvolupar Programes de gestió de colònies felines que inclourà: col·laboració amb entitats protectores...serveis d'un professional veterinari... campanyes de formació i informació a la població, plans de control poblacional: mapeig i cens, esterilització, mètode CER i marcatge auricular,...programa sanitari de cada colònia... Aquestes lleis venen a reforçar la tasca que fa anys que desenvolupen les protectores d'animals i les alimentadores de colònies...».

Aquesta moció va ser aprovada per majoria absoluta dels grups polítics de l'ajuntament de Lleida.

Per tant havia de ser d'obligat compliment. Les lleis, es poden llegir, estan publicades al DOG i al BOE, però les ignoren. És aquest l'exemple que dona l'ajuntament de Lleida? No han tingut prou avisos? Es passen pel folre tot el que no sigui conservar l'*status quo*?

Sabem que les ciutats més importants i multitud de pobles, petits i grans, de Catalunya controlen les colònies felines, disposen d'un pressupost d'acord amb les seves possibilitats, saben que el que es comença acaba. Amb l'ajuda inestimable del voluntariat, la majoria, han iniciat un camí cap a l'extinció dels gats comunitaris, ja que amb l'aplicació del mètode CER (Captura, Esterilització i Retorn a la colònia) es pretén reduir primer i acabar, amb la procreació descontrolada i amb els animals domèstics al carrer, però de manera civilitzada, on són exposats a milers de perills.

S'evita així el patiment dels animals, de les persones sensibles i, a la llarga, la despesa per al seu manteniment i control. Es una mesura moderna i eficaç. Els pobles més avançat d'Europa la practiquen i se'n surten amb èxit. I Lleida, què fa Lleida? Deixa sense dotació econòmica la partida de control de colònies felines. La resposta al titular de l'article, no és al vent com diu la cançó de Bob Dylan, la teniu aquí. Vergonya infinita!!

FAUNA DEL TERME

Isidre Drudis Bellmunt

CRUIXIDELL (MILIARIA CALANDRA)

És un ocell de la família dels emberízid, molt comú i fàcil de veure a causa del seu costum de cantar sobre un lloc elevat ben visible i des de la qual emet un xerric estrident.

Amida uns 18 cm, amb una envergadura de 26-30 cm i presenta un plomatge de color marró fosc molt ratllat, el pit i el ventre clars, amb petites taques fosques i un bec gruixut i robust. Els mascles són una mica més grossos que la femelles. És un ocell sedentari, encara que pot realitzar, cap a la tardor, moviments de fugida del fred i de les zones muntanyoses.

Col·loquen els nius a poca altura o a terra, amagats entre la vegetació. Només el construeix la femella. La reproducció comença a partir de finals d'abril fins al juliol. Cada any poden realitzar fins a tres postes. Les postes són de quatre a sis ous i només són incubats per la femella, durant 12 a 14 dies. Els pollets són alimentats per la femella, amb el mascle assistent. És per això que es pot sentir el mascle cantant al llarg

de tot el període reproductor. Els polls deixen el niu entre els 9 i els 13 dies, sovint abans de poder volar.

La seva dieta es basa principalment en llavors de cereals i altres vegetals, però durant l'època de reproducció inclou un alt percentatge d'invertebrats, principalment petits insectes.

Les principals amenaces d'aquests ocells són la utilització de pesticides i herbicides als camps.

VII

LA FESTA MAJOR DE BELL-LLOC

Durant els mesos d'agost i de setembre el Roc i el Vicent van seguir treballant de mossos. Van collir ametlles. Van recollir la verema. Van cultivar i mantornar els guarets amb els animals de tir, car calia que al mes de novembre els camps estiguessin tots nets de males herbes i preparats per a la sembradura.

Algunes nits els dos amics es trobaven a la taverna de cal Patau i passaven moltes estones parlant. Els dos nois formaven un nucli indestructible. Havien forjat una amistat de pedra picada. Als veïns de Gombau els costava de creure que aquells dos nois fossin tan amics. En un poble on la subsistència del dia a dia estava pel damunt de tot, la gent no estava per gaires orgues.

Al Roc i al Vicent els mancaven pocs mesos per anar al servei militar. Al gener de 1852 s'havien d'incorporar a files. El Roc al Castillo Principal de Lleida, tal com es coneixien oficialment les casernes ubicades a l'antiga catedral de Lleida, per a escarni i vergonya dels lleidatans. Al Vicent el van destinar a la Seu d'Urgell, lloc perillós i fronterer, ple de bandolers i contrabandistes.

Durant aquell estiu de 1851 els dos amics van anar tres vegades a Bell-lloc. El Roc va anar freqüentant la Maria Antonieta i van anar guanyant confiança. Estava molt cofoi, car era la primera vegada a la seva vida que una noia li feia cas.

Malgrat que el darrer diumenge que el Roc i el Vicent van anar a Bell-lloc van ser insultats i amenaçats per un grup de nois del poble, el Roc i el Vicent no es van acovardir i van decidir anar-hi a la festa major, el 29 de setembre, diada de Sant Miquel, que aquell any s'esqueia en dilluns. Per aprofitar la festa van decidir que el dissabte es quedarien a dormir a la fonda dels Vinyals i diumenge gaudirien dels actes programats per aquell dia. Al vespre se'n tornarien cap a al seu poble.

El darrer dissabte de setembre els nois de Gombau es van mudar i de bon matí van marxar a peu cap a Bell-lloc. El Roc no les tenia totes, car hi havia aquells joves de Bell-lloc que els havien amenaçat. No tenia por, però aquella malvolença li generava tristesa, car ell no es ficava mai contra ningú i procurava ser sempre correcte i agradable.

Quan van arribar al poble de la Maria Antonieta, davant mateix de la fonda dels Vinyals van veure un home d'aspecte distingit i molt mudat que s'acomiadava de l'alcalde i els seus consellers i d'un grup de persones, totes ben arreglades, que feien rogle al voltant d'aquell personatge. Eren els majors contribuents de Bell-lloc. Tots semblaven molt satisfets. Després l'home va pujar en un landó estirat per dos cavalls magnífics. El Roc es va quedar garratibat: mai no havia vist dos animals tan esvelts i elegants. No havia vist mai tampoc un carruatge tan luxós. Va estirar el Vicent pel braç i es van acostar per veure-ho tot de més de prop. El conductor va arriar els cavalls i el landó va enfilear la carretera cap a Sidamon.

-Qui és aquest home? - va preguntar el Vicent a un dels homes del grup.

-És el Jeroni Ferrer i Valls. Està recorrent tots els pobles de l'Urgell per explicar que ben aviat tindrem el canal fet- va respondre l'home.

El Vicent va posar cara d'estranyesa.

-Ja fa més d'un any que vaig venir amb els meus pares, atrets per la construcció d'aquest canal i encara esperem. Va ser un fracàs.

El Roc va assentir amb el cap.

-El Ferrer ha obtingut la concessió per construir-lo. Al maig va fer una reunió a Lleida amb els principals propietaris de l'Urgell i a l'agost van signar un nou conveni entre aquests i l'empresa constructora, gent de calers llargs de Barcelona. I ja s'ha començat a escripturar en un notari de Lleida- va dir el propietari tot cofat.

-També ho eren els Ceriola, el Salamanca i el Remisa, gent de diners- va fer el Vicent amb cara d'angúnia.

-En cinc anys tindrem canal- va fer l'home amb to convençut. Va girar cua i va marxar.

Ja era gairebé migdia quan la gent començava a sortir de la petita església de Bell-lloc. Entre la munió, el Roc i el Vicent van veure la Maria Antonieta acompanyada de les tres amigues i una altra noia que no coneixien. En veure'ls van somriure. Quan el Roc va ser davant de la seva amiga, sense poder contenir els nervis la va saludar. Els dos es van mirar fixament als ulls. El Roc era conscient que en aquells dies de Festa Major havia de trencar el gel definitivament amb la noia. Ell era un home senzill, bàsic i directe que no es complicava la vida amb subtilestes. El millor que podia fer era deixar-se dur pel moment.

La Maria Antonieta va presentar la noia que no coneixien. Era la seva cosina germana, es deia Àngels i era de la partida de Fontanet, de l'Horta de Lleida. A l'Àngels i al Vicent no els va costar gaire d'acostar-s'hi. El Vicent era un noi obert i extravertit i l'Àngels era franca i decidida.

La Maria Antonieta anava molt mudada, amb un vestit verd de crinolina, faldilla ampla i el cap cobert per un mocador a joc amb el vestit. Amb el seu humil gec de vellut fosc i la gorra musca, el Roc va pensar que era molt estrany que una noia tan elegant s'hagués fixa't amb ell, un mosso humil de Gombau del Pla. Però va decidir tirar pel dret i no trencar-se el cap amb aquelles cabòries. Ell sempre havia de dir la veritat i no explicar grandeses. Era un noi senzill, no les necessitava per a res.

Mentre els dos nois i les cinc noies caminaven cap a la plaça on hi havia l'envelat, es van tornar a trobar amb el grup que feia uns dies havien amenaçat el Roc i el Vicent. El més pinxo de tot el grup amb posat fatxenda els va dir:

-Què hem d'aclarir per aquí, nois? Que no recordeu com vam quedar? Si aquesta tarda encara sou per aquest poble rebreu de fort.

En sentir aquestes paraules, els dos amics i les cinc noies es van posar tensos. La Maria Antonieta es va atansar al Roc i va fer un gest, com si es volgués agafar del seu braç, malgrat que no ho va arribar a fer. Ja en va haver prou per irritar un de la colla dels fatxendes. Feia poc que havia volgut festejar amb la Maria Antonieta, però ella l'havia rebutjat. No podia tolerar que un foraster, un mort de gana, s'interposés en els seus objectius de casar-se amb la noia. El Roc va prendre la iniciativa i, amb molta correcció, va dir que no calia que es fiquessin d'aquella manera. Ells, el Roc i el Vicent, només volien passar-s'ho bé a la Festa Major d'aquell poble. No en va haver prou. El més pinxo del grup de Bell-lloc els va advertir que l'amenaça anava de debò.

El Roc i el Vicent no van dir res més. Van entrar dintre de l'envelat amb les noies, com si res. Van seure amb elles mentre l'orquestra feia el concert. En sortir van acompanyar-les fins a la casa de la Maria Antonieta i els van dir que anaven a dinar als Vinyals i que, si volien, a la tarda es tornarien a veure per anar plegats al ball de l'envelat. Quan la Maria Antonieta va sentir aquelles paraules els va dir:

-No cal que aneu a cap lloc. Vindreu a casa meua a dinar.

El Roc es va quedar molt sorprès amb aquella invitació. Li va semblar que allò volia dir que aquella noia sentia alguna cosa especial per ell. Després d'un breu estira i arronsa per semblar educats, finalment els nois van acceptar la invitació.

TEMPORADA 2024/2025

CRÒNIQUES DEL C.E. ARTESA DE LLEIDA

Eudald Pijuan Mor

CE Artesa de Lleida 2 – CF Torrefarrera 0

(11-12-2025) *VICTÒRIA PER ENLAIRAR-SE A LES PRIMERES POSICIONS*

Els primers minuts de partit van servir per deixar clares les propostes dels dos conjunts damunt del terreny de joc. Al Municipal d'Artesa es presentava un equip com el Torrefarrera, acostumat a tenir la possessió de la pilota. Amb aquesta premissa, el conjunt artesenc no va tenir cap problema a donar la iniciativa al rival i jugar d'una manera més defensiva. Tot i això, just al minut 9, la ratxa golejadora de Palou no s'aturava i l'Artesa s'avançava amb una bona rematada de cap a la sortida d'un córner. Amb un Torrefarrera ben plantat i atacant bé va arribar l'acció més desafortunada del partit, quan el porter artesenc era expulsat per doble groga poc abans del descans.

La segona part s'iniciava amb l'Artesa ja en 10, però en contra de totes les expectatives, els jugadors del Torrefarrera van col·lapsar i no van trobar la manera d'aprofitar aquesta superioritat. Un Artesa ben col·locat en un bloc baix generava més perill en les jugades de contraatac, mentre que els visitants només van gaudir d'una gran ocasió en els segons 45 minuts perquè van passar d'un joc de més combinació a un de més directe, i no els hi va funcionar. Finalment, en una d'aquestes contres, Palou va sentenciar amb el seu doblot particular i el partit es va tancar amb el 2 a 0 final.

CE Benavent de Segrià 0 – CE Artesa de Lleida 0

(12-01-2025) *EMPAT A RES PER A ESTRENAR L'ANY 2025*

Durant tots els primers 45 minuts el partit va estar marcat pel joc directe dels 2 equips i la disputa

constant de les segones jugades per saber qui tenia el control. Amb aquesta premissa, i tenint en compte que el terreny de joc no estava en les millors condicions possibles, es van veure un parell d'ocasions clares per cada equip que no van saber aprofitar.

Just en l'inici de la segona part va ser l'Artesa l'equip que va sortir amb més energia al terreny de joc i el que semblava que portaria la iniciativa fins al final del partit. Per mala sort, aquests minuts positius van durar poc i el partit es va tornar a igualar. Amb el pas dels minuts, i sense que cap dels dos equips anés a buscar la victòria amb desesperació, es va anar confirmant el resultat final de 0 a 0.

CE Artesa de Lleida 2 – At Almacelles 1

(26-01-2025) *VICTÒRIA PER A RECUPERAR SENSACIONS POSITIVES*

El començament del partit no podia ser pitjor per al conjunt artesenc perquè l'Atlètic Almacelles, just al minut 16, va aprofitar un córner a favor dels locals per a, després d'un ràpid contraatac, fer el 0 a 1 amb una passada de la mort a l'àrea. Tot i el cop que el gol visitant va suposar, l'Artesa es va saber refer i a poc a poc va anar entrant al partit. En una de les poques jugades d'atac clares de les que va disposar l'equip a la primera part va arribar una centrada lateral que Adrià Cano va rematar de manera magistral per posar l'empat a 1 al marcador. Amb aquest resultat i el partit obert s'arribava al descans.

En la segona part va ser l'Artesa l'equip que va sortir amb més ganes pel partit. Just al 49 una molt bona jugada col·lectiva de tot l'equip va acabar amb la pilota morta dins l'àrea on Ribera va aparèixer per afusellar el partit visitant. Es pot dir que l'Artesa va jugar uns bons minuts durant gran part dels segons 45 minuts, però no es van arribar a crear grans ocasions per a tancar el partit. Mentrestant, l'Almacelles era incapaç de generar perill a la porteria artesenca i només algunes jugades aïllades i la poca diferència en el marcador feien que el partit continués obert. Finalment, el xiulet final va sonar amb el 2 a 1 final com a marcador.

CE Artesa de Lleida 2 – UD Gardeny 0

(01-02-2025) *EL C. E. ARTESA DE LLEIDA OBTÉ 3 PUNTS VITALS EN UN PARTIT GRIS*

Els primers compassos del partit van servir per veure el plantejament dels dos conjunts sobre el terreny de joc. Per una banda, l'Artesa pretenia tenir el control de la pilota i fer córrer el rival. Per l'altra, el Gardeny se sentia còmode sense sortir a la pressió i tenint l'equip col·locat en un bloc defensiu baix. En els primers minuts l'Artesa, tot i el domini, era incapaç de generar perill. En el transcurs de la 1a part el partit es va anar igualant i l'Artesa va poder generar més ocasions a través de la pilota aturada i algun xut llunyà, sense gran perill. Amb el 0 a 0 s'arribava al descans.

La mitja part va servir perquè els jugadors artesencs sortissin amb més ganes, ja que van ser més directes i plantejaven una pressió més alta a camp contrari. Així, al minut 55, arribava el primer gol de l'Artesa després de l'enèsim xut des de fora de l'àrea. Aquest cop Cano, amb l'ajuda inestimable del porter rival, va veure com la pilota entrava al fons de la xarxa. Amb el marcador a favor, el partit es va calmar en un primer moment. Però, amb el pas dels minuts i sense el control en el joc, l'Artesa va veure com el partit s'embrutava, el joc era més brusc i les transicions dels 2 equips feien que el partit seguís estant obert. Per sort, als instants finals de partit, un Ribera que està de dolç feia una jugada individual que culminava amb un gran xut per a situar el 2 a 0 final al marcador.

CE Artesa de Lleida 4 – CF Albesa 2

(09-02-2025) *L'ARTESA ENLLAÇA LA 3ra VICTÒRIA SEGUIDA A CASA*

El començament del partit va ser molt bo pels artesencs que, amb les idees clares des d'un primer moment, es van trobar amb un gol matiner de Cano al minut 3 després d'una bona centrada lateral de Geo. L'Albesa va reaccionar ràpidament i va gaudir d'uns minuts amb la possessió de la pilota que, en una jugada aïllada d'atac, van aprofitar per situar l'empat a 1 al voltant del minut 10. A partir d'aquest empat el partit es va enrarir: no hi havia un dominador clar, els dos equips jugaven amb dubtes sobre què fer i no passaven accions destacables en el joc. Per sort, al 35,

una pilota penjada al segon pal a la sortida d'un córner queia morta dins l'àrea i era rematada per Josi per fer el 2 a 1, resultat amb el qual s'arribava al descans.

L'inici de la 2a part també va ser productiu per l'Artesa que va veure com al minut 65 ampliava distàncies amb un xut creuat de Cano, que feia el seu doblet particular. Amb el resultat a favor l'Artesa va voler calmar el partit, mentre l'Albesa plantejava un joc directe penjant pilotes des de qualsevol part del camp. En una d'aquestes jugades amb diverses centrades laterals aconseguien fer pujar el 3 a 2 al marcador. Quedava un quart d'hora de partit i l'Artesa sabia que tocava aguantar el resultat com fos. Ho va aconseguir i, a més, en una jugada final Pol Batlle no es va donar per vençut i, després de lluitar-ho molt, va fer el 4 a 2 definitiu.

CF Torrefarrera 1 – CE Artesa de Lleida 1

(15-02-2025) *L'ARTESA TREU UN EMPAT AMB GUST DE VICTÒRIA DE TORREFARRERA*

L'inici de l'enfrontament no podia començar pitjor pels interessos artesencs, ja que el Torrefarrera es va avançar al marcador amb un gol al minut 4 de partit, després d'un contraatac a la sortida d'un córner favorable a l'Artesa. A partir d'aquest cop l'equip no es va refer i va jugar un dels pitjors minuts de la temporada. L'Artesa era incapaç de sortir jugant amb la pilota controlada des del darrere i el Torrefarrera, per contra, era capaç d'estar ben col·locat al camp i dominar el partit a través de la possessió de la pilota. Fins i tot l'equip va provar variants tàctiques per a trobar una solució, però no van acabar de funcionar.

Ja a la segona part semblava que s'hauria d'haver sortit amb una actitud diferent del descans, però no va ser així. De fet, van ser els locals els que van gaudir d'alguna ocasió per a fer un segon gol que hauria pogut ser definitiu, però no van estar encertats. Finalment, ja entrant a l'últim tram de partit, va arribar l'esperada reacció artesenca. L'equip va gaudir d'alguna ocasió clara i, a través de la pilota aturada, anava posant pressió a la porteria rival. Per sort, als minuts finals, una bona centrada per la banda era rematada per Cano que, de cap, feia pujar l'1 a 1 definitiu al marcador.

CE Artesa de Lleida 1 - CF Rosselló 1

(19-02-2025) *MAGNÍFIC EMPAT PER NO DEIXAR ESCAPAR EL LÍDER*

El C. E. Artesa de Lleida el dimecres 19 de febrer el partit davant el Rosselló, que es va suspendre setmanes enrere al voltant del minut 70 de partit. En aquell moment el resultat era de 0 a 1, però a la represa, i tot i jugar amb 10 jugadors, l'Artesa ha sortit a l'atac i ha trobat la seva recompensa.

Pel que fa a la part d'enfrontament que s'havia jugat setmanes enrere, només cal destacar que l'Artesa no va estar gens encertat i que el resultat en contra al marcador era merescut. El Rosselló va saber jugar millor les seves cartes i l'Artesa era incapaç de generar perill. Per desgràcia, el joc es va anar embrutant amb el pas dels minuts i, finalment, després d'una expulsió artesenca, el partit es va suspendre a decisió de l'àrbitre.

Pel que fa als últims 20 minuts de partit recuperats, el ritme ha estat totalment diferent i el partit ha estat obert pels 2 equips. L'Artesa sabia que no tenia res a perdre amb el resultat en contra i un jugador menys i ha sortit a intentar girar el partit. Amb aquesta actitud s'ha trobat un gol ràpid, al minut 77 on, després d'una passada filtrada, Vilà ha rematat la pilota amb contundència dins la porteria. Fins i tot, just després del gol, l'Artesa ha continuat tenint minuts en què era millor que el rival i on ha tingut una ocasió claríssima per remuntar el partit. Tot i això, el partit ha estat obert fins al final i el Rosselló ha gaudit d'un parell d'ocasions per també aconseguir la victòria. Finalment, l'empat a 1 s'ha confirmat com el resultat final.

Aquest empat és vital perquè les coses segueixin d'allò més igualades a les primeres posicions de la classificació amb el Rosselló líder (36 punts) i l'Artesa compartint 2n lloc (33 punts), tots dos amb 16 partits. Per la seva banda, el Bellvis (33) i el Torrefarrera (31) tenen 1 partit menys disputat.

CLASSIFICACIÓ

EQUIPS			PARTITS			GOLS		
P		NOM		J	G	E	P	F
1		ROSSELLO, C.F. A	39	2.2941	17	11	6	0
2		BELLVIS, C.F. A	36	2.2500	16	11	3	2
3		ARTESA DE LLEIDA, C.E.	33	1.9412	17	10	3	4
4		TORREFARRERA C.F. A	31	1.9375	16	9	4	3
5		SUDANELL, C.F. A	26	1.6250	16	7	5	4
6		BALAFIA, C.F.U.E. B	23	1.4375	16	6	5	5
7		ALBESA, C.F. A	21	1.3125	16	6	3	7
8		BELL-LLOC ATHLETIC CLUB A	19	1.1176	17	5	4	8
9		BENAVENT DE SEGRIA CE. A	18	1.0588	17	4	6	7
10		CASTELLANS, U.E. A	17	1.0000	17	5	2	10
11		ALMACELLES, AT	16	0.9412	17	4	4	9
12		GARDENY, U.D. A	11	0.6471	17	2	5	10
13		MAGRANERS, C.D. A	8	0.4706	17	2	2	13

ENTRETENIMENTS

SOPA DE LLETRES
Miquel À. Navarro

Busqueu els noms de 15 pobles de l'Alta Ribagorça.

E	V	S	A	P	L	A	M	I	S
T	O	I	L	E	M	R	O	L	A
A	X	U	L	R	O	B	X	R	R
U	R	F	E	A	T	R	E	T	R
L	S	I	S	N	L	U	H	E	O
L	E	A	P	E	R	L	O	N	Q
O	N	E	R	R	A	R	E	A	U
C	E	H	A	A	R	I	L	R	E
A	T	B	R	U	I	F	X	I	T
V	I	U	D	R	O	S	E	M	A

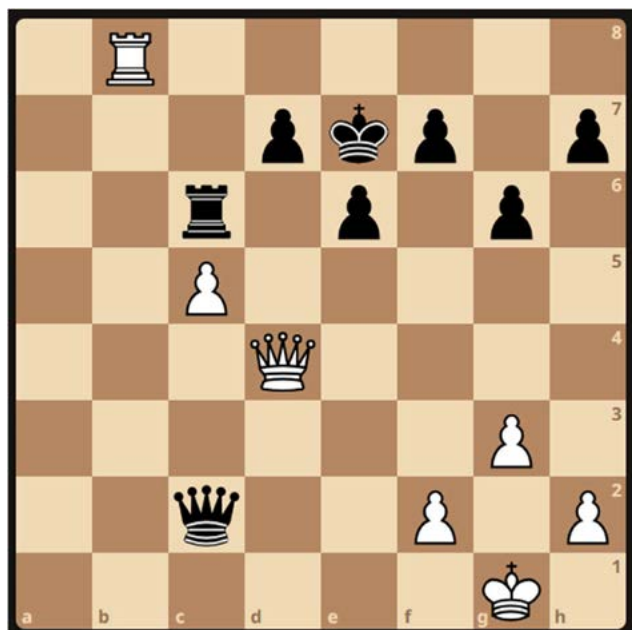
SUDOKU
Lluís Gil

	4	6	7				8	
5								6
	8		4	3				
3			2	4	8		9	
8	5		6				7	3
	9	2						
		8	9		7	5		
						2	4	
2	3						6	8

PROBLEMA D'ESCACS

Albert Batiste

Juguen blanques i resolen la partida en 3 moviments.

ENIGMA

Ens sabríeu dir el nom d'aquest estri i per a què s'usava?

Solució de l'enigma del número anterior:
Era una fanga de dos pues. És una eina manual utilitzada per estovar i girar la terra.

MOTS ENCREUATS

Miquel A. Navarro

Solucions a la pàgina 39

HORITZONTALS

1. Que segueix una òrbita. Cert gos de caça. 2. Vestit indi. Vidriera de colors. 3. Gruix d'una paret. Corda metàl·lica. 4. A nosaltres. Poema de lloança. Al revés, que va a peu. 5. Animals no aptes per a la reproducció. Remugant amb banyes. 6. Al revés, treballarà amb ganes. Vell, avi. 7. Cinquanta. Rei obsolet i anacrònic. Dividit en erols. 8. Renunciament, deixament. 9. Nom de consonant. Nord-americà. Pronom (a tu). 10. Al revés, no pot entrar per la cabota. Molt malament, bruts i lletjos. 11. Lletra grega. Màgia negra. Cent. 12. Estranyes, inusuals. Dona de Saxònia.

VERTICALS

1. Municipi de la Noguera. 2. Pensar, deduir. Persona molt devota. 3. Traurà la mel de l'arna. Al revés, 25 cèntims. 4. Quaranta vuit. Relatiu a la icona. Vocal. 5. Tona. Peix carnívor i predador. Garantia Segura. 6. Al revés, russa, polonesa, búlgara etc. Prefix grec "tumor". 7. A ell. La rodona. Persona amb molta barra. 8. Al revés, pur, honest. Treballar de cap per avall. 9. Quantitat molt petita. Al revés, certa fruita tropical. 10. Quasi igual

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

que la 8 vertical. Vocals. 11. Nascudes a Algèria. Nitrogen. 12. Clap, taca. Consonant repetida. Nom de consonant i gos.

HO HEM LLEGIT A...

Diari La Mañana, Dijous 09-01-2025

Isabel París, la pintora que va dir 'no' a París, mor als 90 anys

Amb frescos a l'església i l'Ajuntament d'Artesa de Lleida, l'autora va ser alumna de Josep Benseny i va excel·lir en l'art del retrat

REDACCIÓ
Lleida

Isabel París, una pintora originària d'Artesa de Lleida que va tenir Josep Benseny com a mestre i que va estudiar Belles Arts a Barcelona en èpoques difícils gràcies a les beques que va obtenir pel seu talent, va morir la nit de dimarts a dimecres a Lleida als 90 anys.

Segons va explicar el seu fill, Ramon Carrera, Isabel París encara pintava els seus quadres fins fa poc temps a la Galeria d'Art que tenia al Carrer Pau Claris de Lleida. "Tenia un do innat", explica el seu fill, que recorda que la seva mare va guanyar una beca per anar a estudiar a París i que finalment la va rebutjar. L'ambient d'aquella Lleida de la primera meitat del segle passat, marcada per una tendència conservadora, van limitar les aspiracions d'Isabel

FOTO_ Família París La pintora Isabel París, pintant un dels seus quadres a Lleida

París. Al final no hi va anar i això segurament va tallar la seva "projecció internacional", explicava ahir el seu fill a LA MAÑANA, que feia notar que el fet de ser filla única també hi va tenir molt a veure.

De fet, els dots d'Isabel París com a dibuixant van

aflorar d'hora. Ben aviat la van becar per anar a estudiar amb Josep Benseny a Lleida. Va arribar un punt que Benseny va dir "jo ja no li puc ensenyar res més perquè em supera", explica el seu fill que va dir el pintor lleidatà. En paral·lel la van becar per estudiar

a l'escola de l'Acadèmia de Belles Arts Sant Jordi de Barcelona. Després va estudiar Belles Arts i va ser llavors quan la van becar per anar a París.

A partir d'aquell moment la seva carrera va agafar una altra direcció. Va obrir una botiga de comestibles

La pintura figurativa era el seu fort i també tenia un part "onírica"

amb el seu marit al Carrer Cavallers però "a estones pintava", diu el seu fill. Poc a poc li van anar fent encàrrecs i el retrat va ser el gènere en el que més va excel·lir. La pintura figurativa amb una part "onírica" són les claus que expliquen la seva creació artística, que també es pot trobar als frescos que hi ha a l'església d'Artesa de Lleida i a la sala d'actes del consistori del seu poble natal. Isabel París havia fet exposicions a la sala que tenia l'antiga Banca Catalana a la Plaça Sant Joan a més de classes de pintura a la galeria que regentava al carrer Pau Claris de Lleida. "Si hagués anat a París...", deia ahir el seu fill lamentant que aquell temps "era un món d'homes".

Pintura mural d'una de les parets de la sagristia de l'església de Sant Miquel d'Artesa, obra de l'artista artesenca Isabel París, inspirada en la Lamentació sobre Crist mort (1640-1650), de d'Anton Van Dyck.

TELÈFONS I HORARIS D'INTERÈS

Ajuntament973 16 71 62
 Assistent social dimecres alterns973 16 71 62
 Correus 9h a 10h de dilluns a divendres
 Farmàcia973 16 72 04
 Veterinari de la Protectora Local:
 Emma Solé618 90 95 12

Clínica Ica Natura (Pardinyes)973 22 82 22
 Clínica Riu Ebre (Cap Pont)973 21 65 49
 Consultori mèdic local.....973 16 72 91
 Metge urgències Dies feiners 15h a 8h i els festius
 tot el dia973 14 20 29 / 973 14 20 33
 Museu973 16 71 62 (Ajuntament, hores convingudes)

SOLUCIONS ALS ENTRETENIMENTS

ESCACS

Solució:

1. Dh4+; g5
2. Dxg5+; f6
3. Dg7++

MOTS ENCREUATS

HORITZONTALS

1. ORBITAL. BRAC. 2. SARI. VITRALL. 3. DOELLA. SIRGA. 4. ENS. LLOA. PEO. 5. BACIUS. CABRA. 6. PENCARA. IAI. 7. L. ROA. EROLAT. 8. ABANDONAMENT. 9. GE. IANQUI. ET. 10. CLAU. CUTRES. 11. ETA. GOECIA. C. 12. RARES. SAXONA.

VERTICALS

1. OS DE BALAGUER. 2. RAONAR. BEATA. 3. BRESCHARA. RAL. 4. IIL. ICONIC. E. 5. T. LLUNADA. GS. 6. ESLAVA. ONCO. 7. LI. O. PENQUES. 8. CAST. ACTUAR. 9. BRI. XIRIMOIA. 10. ELABORAR. EAO. 11. ALGERIANES. N. 12. CLAPA. TTT. CA

SUDOKU

1	4	6	7	5	2	3	8	9
5	2	3	1	8	9	4	7	6
7	8	9	4	3	6	1	5	2
3	7	1	2	4	8	6	9	5
8	5	4	6	9	1	7	2	3
6	9	2	3	7	5	8	1	4
4	6	8	9	2	7	5	3	1
9	1	5	8	6	3	2	4	7
2	3	7	5	1	4	9	6	8

SOPA DE LLETRES

SARROQUETA. BARRUERA. VILALLER.
 PERANERA. MALPÀS. SARAÍS. BOÍ. DURRO.
 TAÜLL. COLL. IRAN. VIU. LLESP. SENET. ERTA.

IMATGE D'AHIR

Cases del carrer la Bassa avui desaparegudes (principis anys setanta segle XX)

Restauració del búnquer

Nova minideixalleria

ACTIVITATS DE LA FEMOSA

Presentació de la revista *Horitzons*

Presentació del llibre "Els camins de la por"

IMATGES D'ACTUALITAT

Sopar de Cap d'Any dels jubilats

Sopar de Cap d'Any a la sala

Concert de Nadal de la Coral La Primavera d'Artesa

Recollida de cartes als Reis Mags